

Novi odborniki in poslanci naj zastopajo težnje ljudstva

Pred nami so volitve odbor-
nikov občinskih ter poslancev
republiških skupščin in zvezne
skupščine. Pogovorimo se malo
o pomembnosti teh volitev.

V proglasu zveznega odbora
Socialistične zveze delovnega
ljudstva Jugoslavije je med dru-
gim rečeno, da razvoj sociali-
stičnih in družbenih odnosov za-
dobi pri nas nova obeležja
boja za pogumno in odlično od-
stranjevanje vsega, kar ovira
krepitve vloge delovnega človeka
na vseh področjih odločanja
o družbenih zadevah. Volitve po-
stajajo del redne samoupravne
dejavnosti delovnega človeka in
občana pri uresničevanju nalog
socialistične izgradnje.

S svojimi dosežanimi pridobitvami se lahko po pravici po-
našamo — pravi proglas — ven-
dar pa smo še daleč od tega, da
bi bili zadovoljni s tem, kar
smo dosegli. Bližnje volitve so
priložnost, da se še odločneje
lotimo uresničevanja sklepov
VIII. kongresa ZKJ. Ni dovolj
samo določiti osnovno politično
linijo. Zanj se je treba neneh-
no in dosledno boriti, jo v
praksi uresničevati in razčlenje-
vati v skladu s konkretnimi po-
goji slehernega okolja.

Glede na vse to se bomo pri
volitvah odločili za take kandi-
date, ki s svojimi dosežanimi de-
lom pričajo, da bodo uspešno re-
ševali svoje naloge, da se bodo
zavzemali za razvoj samouprav-
nih odnosov, za težnje in intere-
se delovnih ljudi ter celotne
družbene skupnosti.

Naj bo udeležba na volitvah
izraz privrženosti volivcev ide-
alom, za katere se bojujejo in
ki jih uresničujemo v svoji druž-
beni skupnosti, Socialistični fe-
derativni republiki Jugoslaviji.

Na naloge, ki velja v predvo-
lilni aktivnosti o njih razmisli-
ti, sta še posebej opozorila glavni
odbor SZDL Slovenije in repub-
liški svet sindikatov Slovenije v
odprtem pismu vsem svojim
organizacijam. Podobno kakor v
drugi polovici lanskega leta —
je med drugim rečeno v pismu —
si bo treba tudi letos prizadevati
za umerjeno, z družbenim
načrtom skladno rast gospodarskih
investicij. Delovni kolektivi
gospodarskih organizacij razpo-
lagajo letos z večjimi sredstvi
kot lani, kar še povečuje njihovo
odgovornost za družbeno naj-
bolj smotno uporabo teh sred-
stev. V gospodarstvu je treba
posvetiti še več pozornosti mo-
dernizaciji proizvodnje in inten-
zivnosti dela, hkrati pa odloč-
nejšemu vključevanju v medna-
rodno delitev dela.

Pismo opozarja na negospo-
darsko področje, ki je zaostalo
za splošnim razvojem. Živiljenj-
sko najbolj pereča vprašanja so
šolstvo, otroško varstvo, druž-
bena prehrana, socialne, zdrav-
stvene, stanovanjske in druge
za vsakodnevno življenje občanov
važne zadeve. Opredeljevanje
kandidatov glede teh vpra-
šanj in njihovega reševanja naj
bi bilo volivcem eno izmed meril
pri odločitvah, koga bodo vo-
lili.

V marsikateri občini so že
spoznali, kako pomembno je re-
ševanje družbenih dejavnosti.
Ponekod pa razumejo te naloge
tako, da jih preprosto samo do-
dajajo dosežanj, namesto da
bi prišle na prvo mesto. Tako
se zgodi, da »znanjski« sredstev
za družbene službe oziroma so
te službe tiste, pri katerih se
začno najprej usklajevati potre-
be z možnostmi. Ponekod zao-
strujejo zlasti vprašanje finan-
siranja otroških varstvenih ustanov,
pojavljajo se celo težnje,
ki kažejo očitno nezaznavanje
družbene skrbi za otroke. To
skrb je treba še povečati, ne pa
zmanjševati!

Pri urejanju perečih potreb
osebnega in družbenega stan-
darda pa imajo veliko odgovor-
nost ne samo občinske skupščine,
temveč tudi samoupravljalci
v delovnih, zlasti gospodarskih
organizacijah. Pospeševanje
rasti standarda bo odlično pri-
pomoglo tudi k naraščanju sto-
rnosti.

Vse to naj bi se čim pozitiv-
neje odražalo v družbenih pla-
nih in proračunih.

Prav bi bilo, če bi se o na-
kazanih nalogah temeljito pogo-
vorili in sprejeli ustrezna stali-
šča tudi v organizacijah Zveze
združenj borcev.

V ospredju:

kmetje-borci

Zadnja leta je na mnogih konferencah in skupščinah ZB in ZVVI ena izmed glavnih točk razprav in referatov položaj bivšega borca ali invalida, ki je po vojni ostal zasebni kmetovalec. Le malokje je položaj teh ljudi znosen, vzrokov za to pa je več. Eden izmed glavnih je v tem, da so kmetje — bivši borci marsikje bolni in ostareli ter ne morejo obdelovati zemlje, kar zlasti velja za tako imenovane višinske kraje. Včasih se je do kmetov porajal sektaški, v bistvu nazadnjaški odnos; sicer pa so se tudi kmetje sami prepočasili prilagajali spremembam.

Tudi na občinski skupščini ZB
v Slovenski Bistrici dne 27. fe-
bruarja letos so mnogo razprav-
ljali o vprašanju kmetov — bor-
cev. Poleg tega so govorili tudi
o mnogih drugih, zelo važnih
vprašanjih, toda prostor nam ne
dopušta, da bi podrobneje ome-
nili vse značilnosti iz dela ZB, ki
podobno kot v drugih slovenskih
občinah tudi v Slovenski Bistrici
zadnja leta dobiva novo, popol-
nejšo vsebino.

V bistriški občini je nekaj nad
32.000 prebivalcev, od tega je čla-
nov ZB 1.245. Med njimi je 284
kmetov, mnogi so že v letih, bo-
lehni ali nesposobni za delo, ozi-
roma nimajo nikogar, ki bi jim
obdeloval zemljo, ker so jim otroci
ali padli ali pa odšli v indu-
strijo. Posebno to velja za Pohor-
je, ki je bilo eno izmed klasičnih
slovenskih partizanskih področij
od prvih dni vojne pa do konca.
Taktar so bili prav pohorski
kmetje tisti, ki so na svojih ple-
čih nosili vso težo oskrbovanja
naših partizanov. Mnogi so se tu-
di vključili v našo vojsko in so
izgubili svoje borno imetje. Tudi
povojni časi s svojo dinamiko in
odrekanjem za druge namene za-
nje niso bili rožnati. Zdaj se iz
leta v leto bolj kažejo posledice.

Na skupščini so pripovedovali
o kmetih, ki ponujajo svojo zem-
ljo, da bi lahko dobili invalidski
dodatek ali priznavalnino. Toda
zemlje nihče noče, ker ni primer-
na za strojno obdelovanje in je
daleč od potrošniških središč. V
referatu predsednika najdemo celo
tri imena kmetov, ki želijo
takoj oddati zemljo zaradi že na-
štetihih razlogov. Najbrž je takih
primerov še več. Eden izmed go-
vornikov je povedal, kako so te
vprašanje rešili v sosednji občini,
kjer je zemljo v odročnih krajih
prevzela skupnost in jo takoj vr-
nila v upravljanje in obdelovanje
prejšnjemu lastniku, obenem pa
mu je začela izplačevati prizna-
valnino, oziroma dodatek. Dele-
gati so ta postopek priporočili
tudi svoji občinski skupščini kot
primer gibčnosti v uporabi zakon-
skih predpisov in humanizma.

»PET MINUT PRED DVANAJSTO«

Posebno poglavje je v občini
zdravstveno stanje borcev —
kmetov. Najbrž niso kmetje v tej
občini nobena posebnost in je

GLAVNI UREDNIK
FRANCE SUSTERŠIČ
ODGOVORNI UREDNIK
CRTOMIR ŠINKOVEC

Leto III
ST. 10
9. III. 1965

Besede in dejanja

• Azbuka jim dela preglavice

Po informacijah Republiškega sekretariata za prosveto v zadnjih letih narašča število nepismenih. V gospodarskih organizacijah in podjetjih se zelo počasi ali pa sploh ne menja število nepismenih ali ljudi brez osnovne šole, ali pa se to število celo veča. Zgovoren je primer smederevske Zelenice, v kateri je 17 nepismenih visokokvalificiranih delavcev! Še značilnejši je primer učiteljske v Beogradu, na katerem zaposlujejo 5 nepismenih... Znan je tudi ta podatek: na Kosovu in Metohiji so lani iz raznih virov zbrali 30 milijonov dinarjev za odpravljanje nepismenosti, toda ta sredstva so ostala neizkoriščena.

Politika, 24. II. 1965

• Nič deviz za lepilo!

Na plenumu proizvajalcev lepila v okviru kemične industrije, ki je bil 12. dne v Zvezni gospodarski zbornici, so glede na pomanjkanje deviz postavili vprašanje, ali je upravičeno, da uvažna lesna industrija sintetičnega lepila v vrednosti 1.200 milijonov deviznih din, ko bi lahko ta lepila izdelali v domačih tovarnah, ki imajo zmogljivost okrog 30.000 ton letno, iskoriščajo jo pa le s 60 odst.

Delo, 26. II. 1965

• Kako je s štipendiranjem

Skupna sredstva za štipendiranje so zelo skromna. Letno znašajo nekako 7 milijard dinarjev, od tega odpade polovica na štipendiranje učencev, polovica pa na štipendiranje študentov, kar v odstotkih pomeni vsega okrog 1,4 skupnega števila učencev in študentov. Dejstvo je, da število štipendistov neprestano pada, zlasti v zadnjih dveh letih. Pri študentih za 12,9 odstotka, pri srednješolcih za 9,8 odstotka. Zato je toliko bolj umestno vprašanje glede delitve teh sredstev in pa kdo prejema štipendije. Ze na prvi pogled vidimo, da obstajajo precejšnje pregreje, ki jih je pod današnjimi pogoji zelo težko prebiti.

Komunist, 26. II. 1965

• Poslanci in odgovornost

Brž ko poslanec sede v skupščinski klopi, je hkrati tudi predstavnik delovnih ljudi naše celotne skupnosti, zato mora znati vsako posamezno vprašanje obravnavati nepristransko skladno z interesi in pravicami vseh delovnih ljudi in njihovega skupnega interesa. Se več, poslanec mora imeti dovolj poguma, da tudi svojo komunono, svoje lastne volivce opozarja na nerealnost njihovih zahtev, če nasprotujejo skupnim interesom, če nimajo realne osnove v materialnih in drugih možnostih naše družbe ali če so po svojem znanju glede na doseženo stopnjo našega razvoja prezgodnje.

Edvard Kardej v govoru v RTV Delo, 28. II. 1965

• Kdo naj bo poslanec

Za kvalificirano delo skupščine je odločilnega pomena dobro delo njenih odborov. Prepričan sem, da bo v prihodnje to delo še bolj intenzivno, kot je bilo doslej. To delo zahteva tudi mnogo časa in več predhodnih priprav in študijskega dela. Zato ne bi smeli kandidirati tistih ljudi, o katerih že vnaprej vemo, da so s svojim tekočim delom tako preobremenjeni, da nimajo dovolj časa za delo v skupščini.

Edvard Kardej v govoru v RTV Delo, 28. II. 1965

• Nekaj ni v redu

Lani so v FAP izrekli 400 disciplinskih kazni. To kaže, da delovna disciplina ni kaj prida velika vrhna zapovednik. Osnovni moramo, da je v 1964. letu 538 delavcev zamenjalo delovno mesto, med drugim tudi zaradi navzkrižij v odnosih delavci — poslovođe. Zaskrbljujoč je tudi podatek, da je bilo samo v devetih mesecih lanskega leta izgubljenih približno 400.000 delovnih ur.

Komunist, 26. II. 1965

• Odpoklicani člani delavskega sveta

V novosadskem »Emanitu« so danes objavili končni rezultat večrajšnega glasovanja za odpoklic delavskega sveta. Od 32 članov delavskega sveta so jih odpoklicali 15 skupno predsednikom. Med odpoklicanimi člani delavskega sveta sta tudi sekretar osnovne organizacije ZK in njegov namestnik, ki so ju po odstranitvi iz kolektiva izključili tudi iz Zveze komunistov.

Politika, 28. II. 1965

• Ljubitelj matematike

Res je! Naši učenci Ekonomske šole v Kovačici imajo radi matematiko in svojega profesorja Matiljovičarja. To pa ni nič čudnega. On je tako rekoč matematik-entuziast, profesor, ki mu ni žal časa in tudi ne napora, ko gre za njegov predmet in uspeh učencev. — Če je premalo ena ura, da bi učenci razumeli določeno matematično enoto, bo v ta namen porabil tri, pet, deset ur, če je to potrebno. Toda, kar je najvažnejše, vse brezplačno. Iz njegovega predmeta ne sme nihče imeti glabe ocene.

Politika, 3. III. 1965

• Ali je to prav?

Da bodo stvari jasnejše, naj povemo še to, da se pravzaprav zelo počasi povečujejo zemljiške površine v družbenem sektorju, čeprav jih je mogoče kupiti skoro zastonj. Poglejmo podatke: v letu 1963 je bilo kupljenih 120 tisoč, a lani samo 90 tisoč hektarov. To pomeni, da upada zanimanje za odkup zemlje... Zakaj je temu tako, ko vendar vemo, da tona koruze velja 70 dolarjev, da se za milijon ton tega kmetijskega pridelka lahko na svetovnem trgu kupi 100 tisoč »frčkov«? Ko vemo, da pridelamo komaj 35 kilogramov mesa na prebivalca, medtem ko v nekaterih deželah doseže poraba mesa na prebivalca 50 in tudi več kilogramov. Upoštevati je treba tudi to, da precejšen del industrije proizvaja na osnovi surovin iz kmetijstva.

Politika, 1. III. 1965

podobnih primerov dosti tudi drugod. Zdravnik je na skupščini pripovedoval o tem, da posamezniki, ne samo bivši borci, ne pridejo k zdravniku in se ne zdravijo, ker nimajo za to sredstev. Zato najdemo v teh krajih bolezniki, ki so drugod že zdavnaj

zgodovinska zanimivost. Če v začetku nekdo zanemari bolezen, se ta kasneje razvije in človek postane nesposoben za delo, postane socialni problem, ki ga mora potem z mnogo večjimi stroški reševati skupnost, da pri tem ne omenimo skrbi za človeka in

človeškega odnosa do pomoči potrebnih. Zatorej je nujno potrebno izvajati splošno kmečko zdravstveno zavarovanje; pravkar sprejeti sklep izvršnega sveta o zdravstvenem zavarovanju kmetov — borcev pa pomeni ukrep »pet minut pred dvanajsto«.

V zvezi s tem je tudi stanovanjsko vprašanje. Zadnja leta se je sicer stanje v občini precej izboljšalo, ostalo pa je kljub temu še dokaj neresenih primerov. Posebnost med njimi so spet stanovanja kmetov — borcev. Njihove hiše so bile mnogokrat po vojni že za silo obnovljene ali pa so zaradi raznih okoliščin močno propadle. Razumljivo je, da družba tem kmetom ne more nuditi stanovanj v večjih naseljih in da je edina rešitev obnova poslopij. Toda zanjo so potrebni precejšnji krediti, občina pa nima dovolj sredstev. Tako je že zdaj prošnja za 88 milijonov kreditov za popravila hiš, imajo pa jih samo 40...

Precej bi si kmetje opomogli, če bi imeli za svoje delo dovolj manjših kmetijskih strojev. Teh pa na našem tržišču ni, oziroma so carine zanje tako visoke, da jih praktično skoraj nihče ne more kupiti, povrh pa ni zanje deviznih sredstev. To vprašanje so že večkrat načeli zlasti v koprski in goriški okolici in že naprtili določene ukrepe, je pa aktualno tudi po štajerskih in gorenjskih občinah. Tesno s tem vprašanjem sta povezana kooperacija zasebnih kmetovalcev z družbenimi posestvi in zadružništvo. Tudi v tem oziru smo še malo napravili in smo šele na začetku poti, vprašanje pa se tiče ne samo kmetov — bivših borcev, ampak vse naše družbe... MP

Niko Pirnat: Partizanski naskok (Grafika 1944)

Poziv ZZB NOV Bundestagu

V zvezi s sklepom vlade ZR Nemčije, da bo maja 1965 uporabila določbe ustave ZRN o zastaranju tudi za kaznivá dejanja vojnih zločinov in zločina genocida ter s tem ustavila nadaljnji pregon in kaznovanje nacističnih vojnih zločincev, je predsedstvo zveznega odbora Zveze združenj borcev NOV Jugoslavije na posebni seji pozvalo Bundestag kot

najvišje predstavniško telo ZR Nemčije, da prekliče rok zastaranja nacističnih vojnih zločinov.

Ob proučevanju tega izredno važnega vprašanja je predsedstvo ZZB NOV Jugoslavije opozorilo tudi na nekatera dejstva, med njimi pa je navedenih precej številnih podatkov o tem, kako je nacizem prizadejal jugoslovanskim narodom največje trpljenje

in izgube. Pismen sklep vlade ZRN, s katerim bi bilo oproščenih odgovornosti na desettisoče vojnih zločincev, ki so se doslej ognili zasluženi kazni — je poudarjeno v pozivu Bundestagu — bi pomenil kršitev pravice in pravičnosti milijonov preživelih žrtev nacizma in članov družin padlih in ljudi, ki so jih nacisti preganjali. Predsedstvo ZZB NOV Jugoslavije je prepričano, da bi uveljavljanje tega sklepa pomenilo veliko ohranitev za številne neonacistične organizacije, ki delujejo zdej po svetu in tudi na ozemlju ZR Nemčije in katerih dejavnost je naperjena proti miru in prijateljstvu med narodi ter vzbuja zaskrbljenost in nezaupanje nemških sosedov, ki so bili v nedavni minulosti žrtve nacistične napadalnosti.

Ob koncu poziva Bundestagu je rečeno, naj Bundestag upošteva razpoloženje vse svetovne javnosti, posebej razpoloženje narodov, ki so bili v nedavni minulosti žrtve nacističnega nasilja, med njimi tudi narodov Jugoslavije, in v interesu miru, mednarodnega sodelovanja in krepitve mednarodnega zaupanja v miroljubne namene in načrte vlade ZRN prekliče rok zastaranosti za nacistične vojne zločine in zločin genocida.

IZTKO AUSEC

OBČANOVA BELEŽNICA

Beremo sleherni dan, da o problemih borcev razpravljajo vse družbene organizacije v posameznih krajih, občinah in tudi na višjih ravneh. Zvemo tudi — pa tudi prepričamo se lahko! — da je bilo na tem področju že marsikaj storjenega. Bila je vrsta ukrepov, ki so pripomogli, če že ne tudi dejansko usmerjali napore na to pot. Ne gre, da bi zmanjševali ali podcenjevali zasluge posameznih organov na tem

Stanovanja. Za borce, seveda.

področju! Toda — denimo roko na srce! — za pravice borcev se je treba še kako na vsakem koraku (in včasih tudi nerazumljivo!) boriti...

Nekaj primerov:

• Odbornik Občinske skupščine Ljubljana-Vič-Rudnik je moral uporabiti svojo odborniško pravico, da je na seji skupščine ob predhodni razpravi o osnutku družbenega načrta zahteval, naj se vprašanje stanovanj šestinpetdesetih borcev v občini vsekakor »reši

še v tem letu, ne oziraje se na težaven položaj občinskega proračuna.« Dejal je: »Rešiti moramo ta problem, kajti sram nas je lahko, če tega ne bomo storili! Denar za ta stanovanja je treba najti, kjerkoli želi!«

• Prvoborec s Primorskega, Anton Semenič — Medved, je na občinski konferenci Zveze komunistov v Ajdovščini dejal nekako takole: »Uspehi smo zgraditi osemsto sodobnih »stanovanj« za govedo, hleve, ki še danes niso v celoti izkoriščeni. Za živino so to res sodobna »stanovanja«. V vseh teh letih pa nismo uspeli zgraditi štirideset stanovanj za borce, ki nanje čakajo...«

• In še primer z občnega zbora krajevne organizacije Zveze borcev v eni izmed ljubljanskih občin...

Govornik je o problemu stanovanj za borce, ko je to vprašanje prišlo na dnevni red, kot z nekimi olajšanjem dejal: »Stanovanja so resnično težak problem... Zdej so tri prošnje neaktualne... Pomočal je in nato pristavil: »Treh tovarštev namreč ni več med živimi...«

Morebiti so ti primeri preveč drastični, dasiravno so resnični! Morebiti so preveč kritični, kljub temu, da prav gotovo niso osamljeni! Kot pisec teh vrstic se popolnoma zavedam odgovornosti, hkrati pa pristavljam:

• Ne gre za »Jamranje«. Ne gre za privilegije, ki naj bi jih borci imeli. Ne gre tudi za solunaštvo ali kakoli podobnega. Prepričan sem, da je sleherni borec ponosen na to, da se je boril v vrstah narodnoosvobodilne vojske, da se je boril za to, kar danes imamo. Vendar se mi zdi, da ima na stanovanje pravico prav tako kot kdo drugi, ki ni bil borec, prav tako kot sleherni naš občan...

GRE ZA PRIDOBLENE PRAVICE UPOKOJENCEV

Republiški izvršni svet je na svoji seji 5. marca 1965 pod predsedstvom Viktorja Avblja razpravljati tudi o pokojninskem svoji seji 5. marca 1965 pod pokojencev, ki so bili upokojeni po prejšnjih zakonskih določilih, po katerih je bil predviden le 35 (oziroma 30 let za ženske) letni pokojninski staž in ki nimajo 40 (oziroma 35) let pokojninske dobe, kot je to predpisano z novim pokojninskim zakonom.

Po uradnih pojasnilih, da določbe temeljnega zakona o pokojninskem zavarovanju, ki se nanašajo na zaposlovanje upokojujev, veljajo tudi za upokojujev, ki so bili upokojeni po starem zakonu, bi namreč s 1. marcem letos ti upokojujev izgubili pokojnine, če bi še naprej ostali zaposleni.

Tako tolačenje novega pokojninskega zakona po Zveznem sekretariatu za delo in Zveznem zavodu za socialno zavarovanje prizadene v Sloveniji okrog 20.000 upokojujev, po večini takih z nizko pokojnino. Le-ti so si izboljšali svoj slab gmatni položaj z zaposlovanjem kot čuvaji, vratarji, kurirji, kurjači, biljeterji itd. Med njimi je tudi precej upokojujev iz oficirskih vrst in organov notranjih zadev, ki so bili administrativno upokojeni, prosvetni delavci in razni strokovnjaki.

Po sodbi izvršnega sveta SR Slovenije taka razlaga novega pokojninskega zakona, ki jemlje upokojujev, po prejšnjih zakonskih pridobitnih pravicah, ne upošteva duha samega zakona, občevljavnih pravnih načel o varovanju pridobitnih pravic in ustavnih načel o položaju de-

lovnih ljudi v naši družbi. Zlasti je nesprijemljiva razlaga, da upokojujev s polno pokojninsko dobo postanejo, po novem zakonu, predčasno upokojeni zavarovanci.

Izvršni svet se zaradi tega strinja s sklepi skupščine Republiške skupščine socialnega zavarovanja delavcev in z interpelacijo Zvezni skupščini. Strinja se tudi s stališčem skupščine Republiške skupnosti socialnega zavarovanja, da naj delovne organizacije in prizadeti upokojujev ničesar ne ukrenejo, dokler o tem ne izda avtentično tolačenje Zvezna skupščina.

Zaradi vsega tega in ker upošteva, da upokojujev ne sme biti pravno in gmatno prikrajšan v svojih pravicah, je izvršni svet SRS sklenil predložiti Zveznemu izvršnemu svetu, kot predlagatelju temeljnega zakona o pokojninskem zavarovanju, da popolni 232. člen tega zakona s tem določilom:

»Zaposlenim upokojujev, ki so po zakonu iz leta 1957 uveljavili pravico do polne pokojnine s pokojninsko dobo, krajšo od 40 let (pri upokojenki 35 let), ostanejo pa v zaposlitvi tudi po dnevu, ki je določen za začetek uporabe tega zakona, gre pokojnina tudi v času zaposlitve, če delajo z delovnim časom, krajšim od polovice predpisane polnega delovnega časa.

Upokojujev pa, ki delajo z delovnim časom, daljšim od polovice predpisane polnega delovnega časa, lahko zahtevajo, da se jim izplačuje pokojnina še naprej, če se odredijo pravici zahtevati na podlagi te zaposlitve novo odmero ali povečanje že priznane pokojnine.«

PARTIZANSKA ZAKLADNICA

Bojan Držaj: Tri leta dolga pot

Dne 22. oktobra se je naša brigada izkrcala na celini, na črti Makarska-Baska voda. Odtod je odšla proti Splitu. Z 26. oktobra smo prišli čez Dugi Rat, Tugare, Donje Sitno in Zrnovico v Solin ter se prvič v svoji zgodovini udeležili velike bitke skupaj s tankisti. To je bila bitka za Kaštela. Medtem ko je divljaj pri cementarni zagrižen boj z Nemci, je bila v Splitu ob njegovi osvoboditvi parada. Prebivalci so posebno navdušeno pozdravili 1. dalmatinsko, svojo ljubljenco. Potem ko smo osvobodili vseh sedem Kaštelov in Trogir ter prišli pred Seget, so našo brigado zamenjali s svežimi silami, ki so sovražnika podile proti Sibeniku. Od naše brigade je v tem pohodu sodeloval samo en bataljon, ki je prišel v Sibenik ob obali čez Mandaline.

Glavna brigada pa je v posepenem pohodu odšla čez Boraje Kraljice, oziroma Perkovci-Slivno proti Drišnu. Na Konjevratih je vpadla v bok nekdanji nemški garniziji v Sibeniku, ki se je tod umikala. Nemško kolono je brigada popolnoma uničila in pridobila velik vojni plen. Ta boj je bil 4. novembra, bilo je že mraz in pihala je burja, razvijal pa se je na kraškem terenu, ki je težak za boj in za vkopavanje. Pri Konjevratih se je dejansko začela bitka za Knin, in se nadaljevala s preganjanjem sovražnika proti Drišnu. Mi smo zavzeli rudnik Siverič, kjer nas je ves vesel sprejel Slovenec, ing. Pintarič. Ta je pred nemškim umikom rešil rudnik in laboratorij pred uničenjem. Pohod smo nadaljevali skozi kraje, ki so bili naklonjeni četnikom, kot so bili Žitnik in Trbounje ter prišli pod Promino. Brigadni štab se je naselil v vasi Lukari-Manderič.

Začela se je odločilna faza bitke za Knin. To je bilo 7. novembra. V Kninu so se Nemci in četniki popa Djurjica zagriženo upirali. Za naše enote je bila kninska bitka prva pozicijska bitka. Levo od nas je bila 1. dalmatinska, ki je krvavela na koti Lisac. Borci naše brigade pa so si ohranili v nelepem spominu miniska polja in skoraj mesec dni neosvojljivo koto Bulajuša. Desno od nas se je bojevala 11. dalmatinska na Kosovem polju, kar nas je spominjalo na srbsko Kosovo polje. Nemške položaje smo

moral zavzemati meter za meter. S protitankovskimi topovi smo razbijali betonske in kamnite bunkerje. Več uspeha v bojevanju je imel tovariš Jože Berginc iz Bovca, nekoč profesor klasičnih jezikov, tedaj pa poveljnik minometincev.

Naše izgube so bile občutne, saj smo izgubili za en bataljon ljudi, ki pri nas ni štel malo. Padla je Tržačanka Vojka Šmuc, dva dni pred koncem bitke je bila smrtno ranjena Nada Zagar. Ko je Knin 3. decembra padel, smo ga zapustili z grenkobo v srcih ob spominu na toliko naših tovarišev, ki so za vedno ostali tam.

Izmučene in razredčene enote naše 26. divizije so nato odšle na počitek. Naša brigada se je znašla v Kaštelah, kjer je čakala izpopolnitve, obenem pa je imela nalogo preprečiti izkrcanje brez jugoslovanske privolitve, ki bi utegnili slediti pogajanjem na Jalti.

Dolgo nismo počivali. Iz Grčije in Albanije se je proti severu umikala nemška armada. Ponoči 31. januarja smo odšli v bitko za Mostar. Večji del borcev so prepeljali iz Splita do Podgode z ladjami. Ta del se je pri Sestavcu združil s kolono, ki je šla po kopnem. Položaj pri Mostarju še ni bil razčiščen, zato smo krenili dalje čez Imotski, Grude in Vrnarič. Dne 6. februarja 1945 smo vstopili v bitko za Mostar pri Kučerinu. Medtem so že potekale ostre borbe z ustaši v samostanskem kraju Široki Brijeg. Med pohodom iz Kučerine v Crne Lovke smo imeli nekaj težav s »kamaršiji«, to je posameznimi strelci iz skritih zaklonov. Zanje so pripovedovali, da je njihova miselnost zajeta v verze: »Neću Tići, neću Draži, ajd u šumu, pa me traži!« Med njimi je bilo mnogo tatov in roparjev, ki so pustili zlasti obale južne Dalmacije. Pod Čabuljo so imeli skrite velike črede naropane govedi in drobnice.

Preko Sirokega Brijega smo prispeli v gorate kraje Zelenika, Gornji Gradac, Grabova Graga, Goranci in Stečki Han. Vse te vasi pod Čabuljo so bile pokrite z debelo snežno odejo. Pred nami na levi strani je bil Crni vrh, pri zorišče bojev naše brigade, desno Jastrebinica, kjer so se tolkli borci 11. dalmatinske brigade. Med dvema vrhovoma se je vila kriva pot v dolino, kjer je bil Mostar. Oba ta vrhova sta postala bojnojišči. Na njih snega že ni bilo, zato pa dosti kamenja. Nemci nas niso obstreljevali samo s pehotnim orožjem, ampak tudi s malokalibrskimi protiletalskimi brzostrelnimi topovi. Prizadejali so nam precej žrtev, kar pa jim ni dosti pomagalo. Dne 15. februarja smo bili že v dolini. Nastanili smo se v severozahodnem delu Mostarja, v Vihovičih. Ob osvoboditvi smo imeli v mestu parado in Mostar nam je nekaj dni nudil gostoljubje.

Toda že 23. februarja je bilo treba dalje, saj nas je čakala še zasužnjena domovina. Odšli smo čez Ljubuški, Humac, Veliki Prolog, Staševico, Pasičine, Briške Stijene in Brist v Gradac. Se kak dan odmora, vmes smo slavili obletnico ustanovitve Rdeče armade, se spoznavali z ljudmi, ki so dali Dalmaciji največ prvih partizanov, ljudi izpod Biokova, legendarnega za Dalmacijo. Nato smo se že drugič vkrcali na »Ljubljano«, manjši del brigade pa je spet odšel po kopnem. Izkrkali in združili smo se v majhni lučki pri Sukošanah v Galovcu. Dne 5. marca smo se nastanili v Prigradi pri Benkovcu, deset dni kasneje pa odšli čez Karin, Obrovac, Gračac, Cerovce, Grubišice, Srb, Neteke, Suvajo in Dobro Selo pred Lapac. Dne 20. marca je to naselje padlo v naše roke brez pomembnih izgub, precej po zaslugi našega močnega topništva, tankov in minometov. Zasedovanje umikajočega sovražnika so prevzele druge enote 26. divizije. Za njimi smo odšli čez nekaj dni, da bi 24. marca sodelovali v bitki za Bihač. Naš sektor je bil pri vasi Golubič, kjer smo morali prekorčiti reko Uno. Kljub obstreljevanju s topovi in pehotnim orožjem smo zgradili 26. in 27. marca splav in bitka za Bihač se je končala 28. marca. Po mestu so divjale zagrižene poulične borbe od kamna do kamna in vogala do vogala. Nemci so spustili v zrak bolnišnico polno svojih ranjenih vojakov in zažgali svoja motorna vozila. Mesto je bilo precej porušeno, toda kljub temu ni v njem zamrlo življenje. Izpod ruševin, kjer ni nihče pričakoval, da je še kaj živega, so prihajali na dan domačini, ki so preživeli boje skriti po kletih.

Vračali smo se čez Lapac in

šli 1. aprila mimo ruševin Udbine. Lahko rečem nekdanje Udbine, saj so jo Italijani in ustaši popolnoma porušili. Le sem in tja je izza prislonjene začasne strehe pokukal kaz obraz in le en pes je zalajal v vsej vasi. Čez Čojluk in Ploče smo prišli v Medak in Ribnik, pred položaje, ki jih je že 10 dni držala 5. prekmorska v bitki za Gospić. Prevzeli smo njen sektor, v bitko pa so odšli naši 2., 3. in 4. bataljon. Gospić je bil znano zagriženo ustaško gnezdo in tak se je izkazal tudi v zadnji bitki, ki so jo ustaši bojevali skupaj z Nemci. Nad enim izmed vodov 5. prekmorske so ustaši zadnje dni izvršili pokol, trupla padlih pa razstavili nam v opomin pred nekim gozdičem. Toda dosegli so nasprotno in bojevali smo se še bolj vneto kljub hudemu ognju s cerkvenega stolpa. Bitka se je začela jutraj, končala pa istega dne zvečer. Naše enote so bile tako borbene, da so posamezni strelci pokali še po uničenju sovražnika. Na srečo smo še pravčasno opazili, da so na obeh straneh reke, ki je delila napredujoče, že našli in se tako izognili nepotrebnim žrtvam.

Tako je bil sovražnik razbit in Lika očiščena. Njegove enote so se v neredu umikale proti Velebitu in proti Karlovcu. Naša naloga je bila obdržati stik z umikajočimi se proti Velebitu. Krenili smo proti vasi Svica in Krasno-Samardžija, na položaje pod Šeketin Vrhom, kjer so se nam še upirale posamezne enote. Toda ta odpor smo hitro strli. Preko Rapandola smo nadaljevali napredovanje proti Senjski Dragi in Senju, kamor smo prišli 18. aprila in dejansko takoj odšli v bitko za Reko. Sli smo čez Novi, Grižane, Hreljin, Skrljevo, Kukuljanovo in Čavle na letališče na Grobničkem polju. Tam nas je sovražnik zasul z granatami. Ranjen je bil brigadni komisar Bobnar. Dne 23. aprila smo prevzeli položaje 35. primorsko-goranske divizije, ki se je bojevala z Nemci, ustaši in italijanskimi fašisti.

Bili smo na bivši jugoslovansko-italijanski meji, pod Obručem in Fratrom. Meja je bila utrjena. Med dežjem in snegom je noč in dan divjala bitka do 30. aprila. S kote 760 na Sukovu je profesor Berginc s svojimi minometalci spet pokazal, kako strašno orožje ima v rokah. Italijanski fašisti v vojašnicah v Klani so postali žrtve njegovih min. Tam smo tudi Nemcem pokazali, kaj lahko napravimo z brzostrelnimi topiči. Zbežali smo jih iz kritij v precej gostem gozdu in jim povrnili za Jastrebinico in Crni Vrh pri Mostarju.

Dne 1. maja je padel Trst, mi pa smo se bojevali z veliko skupino Nemcev pri Reki, ki so jo drugi z južne strani potiskali proti Postojni. V noči med 30. aprilom in 1. majem smo spremenili položaj, ki se je takrat raztezal med vasema Vrbovo in Sapjane. Ta zadnji boj s svežimi sovražniki enotami je pomenil za naš težko preizkušnjo. Nekje pri Sapjanah so se nam sicer izmuznili četniki, zato pa so Nemci toliko bolj silili proti Rupi in Ilirski Bistrici. Če se že niso mogli združiti s svojimi in ustaškimi silami v Karlovcu, kar so imeli namen storiti prvotno, so vsaj hoteli nezakaznovati izveleči obkolitve in se preko Postojne prebiti na zahod. Čeprav je bila ta skupina močna kakih 20.000 mož, jih je okoli 16.000 videlo svoj popolni polom. Niso se hoteli vdati. Bitka za Reko se je končala 6. maja, za red so poskrbeli drugi, posebno pa za številne ujetnike. Vojna se še ni končala in zato smo odšli iz Pivke čez Nabržino v Trzici (Monfalcone) z nalogo štiti naše koristi. Tam smo se srečali z našimi zavezniki Angleži in Američani. Toda to srečanje ni bilo preveč prijateljsko. Bili smo ves čas v stalni pripravljenosti zaradi stalnih provokacij z vseh strani. Dne 11. junija pa so se morale naše enote umakniti iz tako imenovane cone »A«.

Takrat sem tudi jaz zapustil 3. prekmorsko. Premeščeni sem bil v odred JA za Slovensko Primorje, Trst in Istro, ki je v sestavi XIII. britanskega korpusa vsaj formalno moral predstavljati okupatorja naših krajev.

Nazadnje bi omenil še, da je bila naša 3. prekmorska brigada proglašena za udarno že oktobra 1944. Ko smo se po letih na proslavi v Okroglici srečali njeni nekdanji borci, smo ugotovili, da nas ni več mnogo. Zal je bila naša brigada po vojni razformirana tako kot mnoge druge naše enote. Po njej ni dobila imena nobena mironodobska vojaška enota naše JLA, kar se mi zdi škoda, saj naša brigada ni bila samo dobra vojaška enota, ampak je pomenila tudi politično silo, dejanski primer internacionalizma in bratstva med protifašisti

raznih narodnosti.

Zadnji napad na Babno polje

Dvajset let je preteklo od dogodka, ki se ga bom spominjal vse življenje. Bil sem kuhar na sedezu notranjega okrožja v Babnem polju. Sneg še ni bil popolnoma skopnel, tu pa tam ga je še ležala krpa, ki nas je spominjala na zimo. Zadnjo zimo gorja in trpljenja... Noči so bile še hladne, podnevi pa smo se že greli na soncu, ki nam je objubljal zaželeno pomlad in z njo svobodo.

Bilo je 12. marca... Zvečer sem šel k svoji tašči, kamor je pribežala moja žena iz Loške doline. Kot aktivistka je zvedela, da domobranci pripravljajo napad. Tašča mi je predlagala, naj pri njih prespim. Nekakšna slutnja mi je branila in precej pozno, že skoraj opolnoči, sem se vrnil h Koncovim, kjer je bilo nastanjeno naše okrožje. Spotoma, ko sem šel proti hiši, sem srečal kurirja s postaje »TV 18«, ki je bila v Mehačevi hiši. Stal je na straži in sva se nekaj časa pogovarjala. Zaslila sva rafal iz brzostrelke pod Spodnjimi Poljanami. Prislunila sva in ugibala, ali se ne bi kazalo umakniti iz Babnega polja, pa čeprav v gozd. Odšel sem v našo hišo in zbudil tovariša Gamsa, Matevžetovega Toneta z Ulake na Bloški planoti. Tone je namreč moral na sedežu okrožja skrbeti za red, disciplino in varnost, ker so višji funkcionarji in aktivisti bili odšli na neko zborovanje v Cabar. Predlagal sem Gamsu, da bi se umaknili, ker sem imel zle slutnje. Odgovoril mi je, da bi to bilo sicer dobro, da pa so mu naročili, naj ne uganjamo panike. Poleg tega pa da je v vasi več naših enot. Vdal sem se, toda nisem šel spat k tovarišem. V kuhinji sem legel na še tople šte-dilnik. Spal pa nisem skoraj nič.

Ni bilo še pet zjutraj, ko je prišel k meni Semončkov Feliks, ki je bil pri milici na okrožju. Potožil mi je, da celo noč ni mogel zaspati in da ima prav tak občutek, kot da se bo to dan z hjim nekaj hudega zgodilo. Medtem sem v štedilniku zakuril in pristavil za zajtrk krompirjeve žgance. Takoj zatem je Feliks odšel iz kuhinje, jaz pa za njim. Zagledal sem skupino čudno oblečenih vojakov, ki so šli po cesti. Spet sem zbudil Gamsa, ki je hitro skočil iz hiše in pogledal, kdo so. Potožal mi je, da so to tovariši, ki gredo z Izvršnega odbora OF nekam na Primorsko, sinoči pa so prišli k nam po hrano.

Počutil sem se, kot bi bil na trnih, zato sem spet stopil iz hiše. Zagledal sem se v lepe gozdove proti Otrovovcu. Nenadoma zaslilim rafale in strele. Odredova patrolja se je že srečala z domobranci. Hitro sem skočil v sobo, kjer so spali moji tovariši, in zakričal, da smo napadeni. Brž smo bili vsi nared za odhod. Ko smo prišli iz hiše, je bilo zunaj že nekaj kurirjev. Komandir kurirjev je ukazal odhod v koloni po eden proti Prezidu. Sli smo kakih petdeset metrov ter se ustavili pred Franetovko hišo. Tam smo se posvetovali, ali naj gremo proti Prezidu po cesti ali po gozdu. Komaj nekaj sekund je minilo, kar smo se ustavili, ko se je kot čreda sestradanih volkov od Co-

Volkovi se družijo: beogradistični kurat Peter Križaj in belogardiistični poveljnik Franc Kremžar

Volkovi se družijo: beogradistični kurat Peter Križaj in belogardiistični poveljnik Franc Kremžar

Volkovi se družijo: beogradistični kurat Peter Križaj in belogardiistični poveljnik Franc Kremžar

Volkovi se družijo: beogradistični kurat Peter Križaj in belogardiistični poveljnik Franc Kremžar

Volkovi se družijo: beogradistični kurat Peter Križaj in belogardiistični poveljnik Franc Kremžar

Volkovi se družijo: beogradistični kurat Peter Križaj in belogardiistični poveljnik Franc Kremžar

Volkovi se družijo: beogradistični kurat Peter Križaj in belogardiistični poveljnik Franc Kremžar

Volkovi se družijo: beogradistični kurat Peter Križaj in belogardiistični poveljnik Franc Kremžar

Volkovi se družijo: beogradistični kurat Peter Križaj in belogardiistični poveljnik Franc Kremžar

Volkovi se družijo: beogradistični kurat Peter Križaj in belogardiistični poveljnik Franc Kremžar

Volkovi se družijo: beogradistični kurat Peter Križaj in belogardiistični poveljnik Franc Kremžar

Volkovi se družijo: beogradistični kurat Peter Križaj in belogardiistični poveljnik Franc Kremžar

Volkovi se družijo: beogradistični kurat Peter Križaj in belogardiistični poveljnik Franc Kremžar

Volkovi se družijo: beogradistični kurat Peter Križaj in belogardiistični poveljnik Franc Kremžar

Vojaška znanost in tehnika

Vojaška znanost in tehnika

Vojaška znanost in tehnika

...kdaj je nastala garda?

Prve gardijske enote so nastale že v starem veku kot osebna straža vladarjev in vojskovodij.

Perzijski kralji so imeli v osebni straži 2.000 konjenikov in sulicarjev. V Sparti so kralja varovali atleti, ki so v ljudskih igrah priložili častne vence.

Filip in Aleksander Makedonski sta v boju imela okrog sebe četo težkih konjenikov, v kateri je bilo 250 predstavnikov makedonskega plemstva.

V Angliji so kraljevo telesno stražo imeli že 1355. leta, sestavljala pa jo je 50 plemičev-potjedelcev. Nekoliko kasneje — 1509. leta — pa je Henrik VIII. ustanovil korpus oboževane gospode (King's Bodyguard of the Honourable Corps of Gentlemen-at-Arms).

Podoben razvoj je garda doživela tudi v drugih državah. V predvojni Jugoslaviji je garda imela vlogo divizije, imela pa je pehotni polk, konjeniško brigado, artiljerijski polk in še nekatere druge manjše enote.

Gardijske enote JLA pa so se razvile iz spremilovalnega bataljona vrhovnega štaba.

...koliko Gorenjcev se je udeležilo narodnosvobodilne vojne?

V narodnosvobodilnem gibanju je na Gorenjskem sodelovalo več kot 25.000 ljudi, izmed njih kakih 10.750 v partizanskih enotah.

Zrtve, ki jih je Gorenjska dala v štiriletnem boju za svobodo, niso bile majhne: padlo je 3.622 borec (med njimi dvanajst narodnih herojev), razen tega pa so Nemci ustrelili kot talce 1.032 ljudi, v raznih koncentracijskih taboriščih pa so umrli še 1.009 Gorenjcev, medtem ko se je v zloglasnih zaporih v Begunjah med vojno zvrstilo 12.096 zapornikov.

...kdaj so prvič uporabili bojne strupe?

To se je zgodilo 22. aprila 1915. leta na francosko-nemški fronti pri mestu Ypresu v zahodni Flandriji. Frontna črta je obkrožala Ypres s severa, vzhoda in juga v približno petnajst kilometrov dolgem loku, ki ga je branila britanska 2. armada, na njenem levem krilu pa sta imeli položaje 45. kolonialna (alžirska) in francoska 87. divizija.

Dne 22. aprila so Nemci po hudi artiljerijski pripravi krenili v napad proti alžirski in francoski diviziji. Pred tem pa so spustili gost oblak strupenega plina klorina. Bi ga je veter potiskal proti zabodu in ki je pred napadajočo nemško pehoto uničeval vse, kar je bilo živega. Tako so Nemci na 3.500 metrov širokem odseku prebili francosko fronto, pot proti Ypresu pa je bila povsem nepreporna. Uspeha Nemci niso izkoristili, ker niso imeli dovolj rezerv.

Naslednjega dne so zavezniški krenili v protinapad in ponovno zasedli prejšnje položaje. Čeprav so Nemci v kasnejših bojih na tem odseku še dvakrat uporabili bojne strupe, niso dosegli nobenega bistvenega uspeha.

Ob tej priložnosti se je z bejnimi plini zastrupilo 15.000 vojakov, izmed njih pa jih je 5.600 umrlo.

»Life« je objavil reportažo o ljudeh, ki imajo v rokah ključ ameriških medcelinskih raket

ŽIVLJENJE ZRAVEN ATOMSKE SMRTI

Bilo nas je pet: fotograf Bill Ray, jaz, oficir strateškega letalstva, ki nas je spremljal, komandir oddelka raket »Minuteman« kopetan Lamb in njegov pomočnik William Christians.

Osemnajst metrov pod zemljo med »Minutemani«

Ko smo stopili skozi deset ton težka zaščitna vrata, smo prišli po nizkem hodniku v celico, ki je bila podobna ogromni lubenici. Njeni betonski zidovi so tako debeli, da bi jo lahko uničil le neposreden zadetek atomske bombe. Tu, osemnajst metrov globoko, je center upravljanja nad desetimi »Minutemani«, opremljenimi z jedrskimi glavami, ki lahko opustošijo en cel kontinent. Vseh teh deset raket pa je moč izstreliti prej, kot pa bi človek utegnil prebrati eno samo stran knjige.

To je bilo prvič, da je poveljstvo strateškega letalstva dovolilo tujim ljudem prebiti 24 ur na bojnem položaju v tem skrivnostnem malem svetu, ki je dobesedno pokopan pod hribovitimi prerijami južne Dakote.

Lamb in Christians sta v celici skrbno pregledala vse zapise v knjigi dežurstva, nato pa preverila aparaturo in tajne dokumente. Nato sta oficirja, katerih dežurstva je bilo konec, izročila Lambu in Christiansu tri majhne predmete: karto v škatlici, na kateri so bile označene šifre za dešifriranje najvažnejših povelj za izstrelitev raket, revolver za varstvo pred nezaželenimi osebami in ključ. Šlo je za povsem

navaden ključ, s katerim pa je moč — če se ga vtakne v ustrezno odprtino na tabli za instrumente in zavrti — pogoniti v zrak vseh deset raket... Dežurni nosijo ključ na verižici okrog vratu in ga ne smejo sneti vse do konca njihove izmene.

Oficirja, ki sta bila dotle v službi, sta pozdravila in odšla. Christians je za njima zaprl vrata, jih zaklenil in sporočil: »Zaprto in zaklenjeno!« Tako se je začelo naše prostovoljno ujetništvo.

Ostali smo v štirioglati celici, dolgi kakih šest metrov, široki pa kot avtobus. Celica leži v notranjosti okrogle betonske stavbe, ki stoji na štirih ogromnih amortizerjih, zaradi česar se celica lahko premika do 60 centimetrov navzgor in do 45 centimetrov vstran. Ob stenah vidimo najraznovrstnejšo opremo: od zamotanih elektronskih mehanizmov za izstrelitev do vsakdanjih predmetov — mize, postelje itd.

Alarm zaradi krta

Jutro se je začelo mirno. Christians je preveril vsako raketo posebej s pomočjo kontrolne avtomatske naprave, ki elektronske signale spreminja v angleško govornico in ki takoj obvešča o kakršnihkoli okvari. Strokovnjaki so priporočili, naj na trak posnamemo moške glasove in ne ženskih, ker bi to utegnulo vznemirjati ljudi v celici.

Nenadoma smo zaslišali oster pisk in na Lambovem aparatu se je zraven številke »5« prižgala rdeča lučka — »motnje na zunanjem varnostnem sistemu.«

Lamb je nemudoma vzpostavil zvezo s poveljniškim položajem,

medtem ko je Christians sporočil onim nad nami: »Patrolja: »Lima 5«. Zunanja varnost.«

Dva stražarja, oboževana s pištolami in karabinkami, sta zgoraj na zemeljski površini z avtomobilom pohitela, da bi čimprej ugotovila, kaj se je zgodilo z »Lima 5«.

O diverziji skoraj ni moglo biti govora. Varnostni sistem je namreč tako zelo občutljiv, da bi sprožil alarm ne le tedaj, če bi se pojavil zajec, temveč celo takrat, če bi šlo za navadno žuželko. Ob neki priložnosti je patrolja našla dva vebloba, kako ovohavata ograjo. Tokrat pa sta bila krivca za alarm — dva krta.

Opoldne sta nas obiskala dva kuharja in nam prinesla kosilo. Po predpisih je vhod v celico dovoljen le dvema osebam hkrati. S tem se želijo izogniti naključnim, prav tako pa tudi namernim napakam, ki bi mogle povzročiti katastrofo.

Kosilo je bilo izdatno. Oba z Rayem sva bila zelo lačna, čeprav sva dotlej storila največ kakih petnajst korakov. »To so živci,« nama je pojasnjeval Lamb. »Midva s Christiansom sva se spetka prav tako počutila in sva brez prestanka jedla...«

Generalka za izstrelitev

Naše kosilo pa je nepričakovano prekinil prvi signal »rdečega telefona«. Oglašal se je štab. Zvonjenje je bilo tako ostro, da je preglasilo vse druge šume v celici.

Lamb in Christians sta pohitela proti svojima sedežema, midva z Rayem pa sva se umaknila v majhno-predstobo, obrnjena s hrbtom proti onima dvema. Tak je predpis, da ne bi nihče od nepoklicanih mogel videti proračunov in dokumentov. »Kličite Reno,« — to je bil pozivni znak štaba — »poročilo za 8. armado.« Čeprav je bilo poročilo naslovljeno na letalsko oporišče Westover, so ga dešifrirali v vsaki postaji, ki je vključena v alarmni sistem. Radiogram so sestavljale besede, ki se fonetično izgovarjajo: »Tango Majk Papa Janki Romeo«. Ko ga je bilo konec, je štab zahteval: »Potrdite prejem na mojem proračunu 5, 1, 2, 3, 4, 5.«

Lamb in Christians sta si zapisala radiogram, nato pa sta primerjala zapiske in jih dešifrirala. Prav tako bi bilo, če bi izbruhnila vojna: zvonjenje telefona in oster, ukazovalen glas.

Malo kasneje je »Minut Lima« dobila ukaz, naj preizkusi izvedbo svoje poglavitne naloge — izstrelitev raket.

Lamb in Christians sta se z jermeni privezala za sedeže. Christians je pretvarjal, ko ga vključuje kontakte za izstrelitev, ki jih je imel pred sabo, in pri tem štel »2-3-4-5-6-7-8-9-10-11«. V primeru, ko bi šlo za stvarno izstrelitev, bi vsaka številka zase pomenila eno fazo priprave raket za izstrelitev. Nato je Lamb odprl vrata na svoji omarici iz plastične snovi, isto pa je storil tudi Christians.

Oba sta »vtaknila« ključ v odprtino. Nato je Lamb ukazal: »Zveza!« Prek telefona sta vzpostavila zvezo s komandnim mestom eskadrilje, kamor so prihajala podobna poročila tudi o pripravah pri drugih enotah. Zatem je poveljstvo ukazalo vsem enotam: »Začnite!«

Kapetan Lamb je potem dejal: »Na 2 obrniti ključ, na 5 pa ne!« Christians je odgovoril: »Jasno!« Lamb je začel šteti: »2-2...« Oba sta z roko obrnila v desno kot v avtomobilu, ko je treba vključiti kontakt. »...3-4-5.« Ves postopek je bil izveden v komaj petnajstih sekundah.

V primeru izbruha vojne bi bilo treba obrniti ključ tudi v sosednjih celicah. Rakete »Minuteman« namreč ni moč izstreliti brez tako imenovanega »drugega glasu« iz sosednje celice.

Če pa bi ena izmed celic dala napačen znak za izstrelitev, jo druga še vedno lahko zaustavi s pomočjo posebne zaviralne naprave. Le v primeru, da enak znak pride še iz dveh drugih celic, izstrelitve ni moč preprečiti. Pol minute kasneje se odpro 86-tonski zaščitni pokrovi, električna iskra pa vžge 20 ton težko gorivo prve stopnje raket. Še nekaj sekund — in raketa bi šinila proti nebu.

Lamb in Christians, ki sedita nekaj kilometrov daleč stran od raket, ne vesta niti tega, kam so usmerjene njune rakete. Tega sploh ne smeta vedeti.

POIZVEDBE

Tovarišica Angela Petač iz Spodnje Senice 20 a pri Medvodah nam je pisala: »Moj pokojni mož Jožef Petač, rojen 21. III. 1904, je bil mobiliziran 28. XII. 1943 v 2. četo 1. bataljona Gorenjskega odreda. 1. I. 1944 je bil poslan z vsemi mobiliziranci na osvobodeno ozemlje 9. korpusa v Cerklno, v 3. četo 3. bataljona brigade Simona Gregorčiča. Tu je bil ujet. Zaprt je bil v Gorici in Tolminu, po 5 dni, 30. VIII. 1944 pa je prispel v taborišče Hänsel Halle Lager Forst (Lansitz). Za ureditev pokojnine potrebujem priče, ki so bile z mojim pokojnim možem.«

nekje pri Gornjem gradu ter v okolici Mozirja in Smartnega ob Paki. Komandir bolnišnice je bil podporočnik Nart, učitelj po poklicu, doma nekje pri Celju. Bil sem njegov kurtr. Januarja 1945 so Nemci bolnišnico zajeli, trije so padli, šest pa so nas odpeljali v celjski Stari pisker.

Milan Novina, Jelovica 18. p. Majšperk

Prosim tovariša Kamnarja, takratnega podporočnika, načelnika obveščevalnega centra 6. udarne brigade »Slavka Stančiča«, naj mi pošlje svoj naslov.

Ivan Tetž, Šmartno ob Driči št. 10

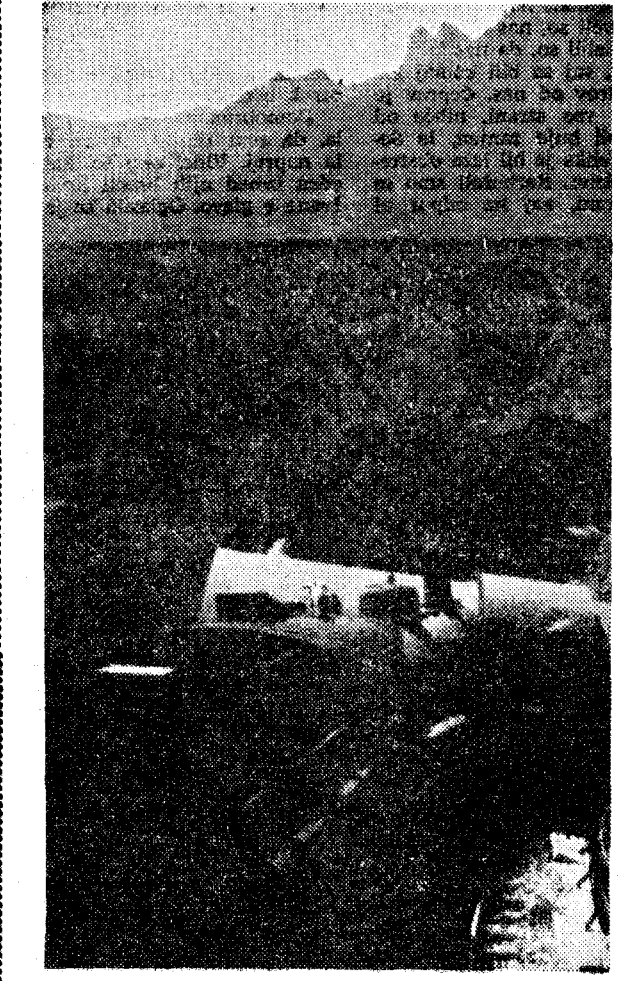
Prosim tovariše, ki so bili skupaj z menoj leta 1943 v vojaški delovni enoti v Quercianelli blizu Livorna v Italiji, naj mi pošlje svoje naslove. Potrebujem jih zaradi pričevanja za ureditev delovne dobe.

Stane Kogoj, Ljubljana, Petkovo nabrežje 57/II

Zelal bi si urediti priznanje udeležbe v NOV v delovno dobo, toda ne vem za naslove tovarišev, ki so bili z menoj, da bi mi dali svoje izjave.

Leta 1944 sem bil v Kamniško-Zasavskem odredu. Komandirju čete je bilo ime Vojko, doma pa je bil iz Trzina pri Domžalah. Komisarju je bilo ime Jelen, namestnik Škrjanc, vodnik voda, katerega borec sem bil, pa je bil Milan iz Kamnika.

Konec decembra 1944 in januarja 1945 sem bil v bolnišnici

Fotografija z vprašanjem

Vlak je zopet običal... Lokomotiva je iztirila, en vagon se je postavil počez, preko tračnic. Partizani so »zrahljali« železniško progo Ljubljana-Maribor in samo še vlak je pripeljal, pa je bil promet na važni prometni žili onemogočen ves dan. Fotografija je po vsej verjetnosti nastala nekje v Zasavju. V ozadju je moč videti hribe v okolici Litije. Bralce, ki za to akcijo veče podrobnosti, prosimo, če nam sporoče, kdaj, kje in v kakšnih pogojih je fotografija nastala.

OBRAMBNA VZGOJA IN CIVILNA ZAŠČITA

Hitre in nemotene prometne zveze so za civilno zaščito važne ne le v primeru vojne, temveč predvsem v primerih naravnih katastrof in nesreč. Ni čudno, da so se v tej zvezi spomnili helikopterja. Tako je prišlo to zračno vozilo v sestav službe civilne zaščite.

Upoštevač zgodovinski razvoj te vrste letal, se moramo nujno ustaviti pri prvem konstruktorju Leonardu da Vinciju. V svojem rokopisu »Codex Atlanticus« iz leta 1475 navaja konstruktivne poglede in skice za samostojen helikopterski let. Šele tri stoletja kasneje, t. j. VII. 1754 se pojavl nov model ruskega avtorja Mihajla V. Lomonosova. Nasploh so v Rusiji posvetili veliko pozornost konstrukciji omenjenih letal.

»Zlato doba« v razvoju helikopterjev lahko imenujemo obdobje od leta 1930 do 1940, ko sta konstruktorja Sikorski in Bell praktično rešila vprašanja helikopterskega poleta. Tedaj doseže Sikorski v Ameriki svetovni rekord v helikopterskem letu, trajajoč 92 minut.

V toku druge svetovne vojne intenzivno razvijata helikopterje Amerika in Nemčija. Po letu 1945 nadaljujeta tradicije ZSSR Anglija

in Francija ter konstruirata lastne helikopterje. Pot od da Vincijeve ideje v letu 1475 do moderne helikopterja je bila dolgotrajna — vendar kronana z uspehom, zahvaljujoč vztrajnosti in volji konstruktorjev. Glede na namen delimo helikopterje v: 1. »žepne« oziroma individualne z enim potnikom in 150 kilogrami koristnega tovora; 2. lahke potniške helikopterje s štirimi potniki in hitrostjo do 240 km/h in doletom do 500 km; 3. prometne helikopterje, ki sprejmejo 5-40 potnikov, s hitrostjo

do 240 km/h in doletom do 800 km; 4. transportne helikopterje, ti pa se dele v lahke, srednje in težke transportne helikopterje. Odlike helikopterjev so: 1. za vzlet in pristajanje niso potrebne vzletne steze (piste), temveč zadostuje že vsaka večja teras; 2. lebde v zraku — ta lastnost jim omogoča reševanje ljudi na morju, dviganje bremen itd.;

3. zelo hitro spremene smer letenja; naprej, nazaj, dvig, spust, levo in desno, kar jim omogoča veliko manevrsko sposobnost; 4. pristajajo navpično, za pristajanje je dovolj velika že toniško igrišče. Spriče teh prednosti helikopterje vedno bolj uvajajo v civilni promet, poljedelstvo, reševalne akcije v gorah, reševanje utopljenec, reševalne akcije pri poplavih (Nizozemska leta 1953), pri potresih (v Grčiji leta 1954, Japonska leta 1958 in 1961), pri večjih gozdnih požarih (Montana 1. 1960), pri nujnem prenosu življenjsko važne

krvne plazme opečenicu itd. Torej res univerzalno prometno sredstvo, ki lahko zadovolji potrebe in zahteve moderne civilizacije (npr. prenos zdravstvene ekipe v težko dostopne alpinistične kraje v primeru izbruha infekcijskih bolezni, prenos meteorologov v visokogorske observatorije, prenos iskalec nafte in geologov v težko dostopne tajge in tundre, za nemoteno kontroliranje prometnih križišč itd.).

Poleg naštetih primerov rabi helikopter tudi za vojaške namene. »Ognjeni krst« so helikopterji doživeli v vojni na Koreji in Indokini. Odlično rabijo kot zveza med štabi in podrejenimi enotami, za ogled bojišča, prenos agentov in diverzantov v sovražniško ozeldje, za evakuacijo ranjenec v bojišča (primer iz korejske vojne, ko ni minilo niti 30 minut od ranitve borca do prenosa s helikopterjem v previjališče oziroma bolnico). Odlično se obnesejo helikopterji tudi v podmorniški bitki, datje v borbi proti minam na morju, plovnih rekah, jezerih in kanalih.

Omembe vreden je primer iz korejske vojne, ko je 8. februarja 1951 v operaciji »Summit« (trih) sodelovala eskadrilja 21 helikopterjev in v času osmih ur prenesla 224 borec ameriške armade s popolno opremo in osmimi tonami tovora na taktično pomemben planinski vrh (višina 1900 m). Ta vrh je bil nepristopen za ostale zračno-transportne enote. Eskadrilja je priletela nad sam vrh, jebdela v zraku, borec pa so se spuščali na

vrh s pomočjo pomernih helikopterskih lestev. Za službo civilne zaščite prihaja v postev zlasti žerjavni helikopter. Značilnost žerjavnega helikopterja je ta, da nima potniške kabine in lahko tovore dvigne prostokotno ali pa prevažna v posebni tovornih kabinah. Rus Igor Sikorski, vodilni konstruktor helikopterjev v ZDA, navaja tri razloge za uporabnost žerjavnih helikopterjev v najtežjih pogojih: torej: 1. Pilotova zorno polje je popolnoma prost, saj lahko neovirano nadzira dviganje in spuščanje

nje tovora. Pilotova kabina je v celoti iz pleksi stekla. 2. Konstrukcija helikopterja omogoča dvigati in spuščati bremen na ne le, kadar lebdi helikopter v zraku, ampak tudi na zemlji. To velja za tovrstne avtomobile, tanke, dolge predmete (drogovi, tramovi, cevi). 3. Nosilnost žerjavnega helikopterja je večja, stroški so pa manjši od dosedanjih.

Žerjavni helikopter opravlja številne naloge, npr. reševalno delo, zlasti po jedrskem napadu na večje naseljene kraje, ko je transportno vprašanje skoraj nerešljivo. Ta naloga povsem opravičuje gradnjo te vrste helikopterjev. Žerjavni helikopter uporabimo za ugotavljanje obsega rušenja in stopnjo radioaktivnega sevanja, ne da bi mu bilo potrebno pri tem pristati. Njegova nosilnost je precejšnja, saj prenese najtežje stroje, npr. buldožerje za krčenje cest, kilometre daleč. Istočasno žerjavni helikopter uporabimo za dovoz pitne vode, živih, zdravih in obvezilnega materiala. Žerjavni helikopter rešuje zaprtost cest z vozili in vojno tehniko tako, da vozila dvigne in prenese. To so lastnosti, ki polnoma opravičujejo naša pričakovanja glede koristi v sklopu služb civilne zaščite. SLAVKO TARMAN

Vojaška znanost in tehnika

Vojaška znanost in tehnika

(NADALJEVANJE IN KONEC)

Po pomoti bombardirano mesto

Nacistične štuke na delu

Calais je bilo eno izmed prvih francoskih mest, ki so se znašla pod udarom nemškega letalstva. Nemci so ga bombardirali že 10. maja 1940, torej v času, ko je

mi težkimi topovi kalibra 406 milimetrov, ki je s položajev na rtu Blanc-Nez pogosto obstreljevala doversko območje.

Čimbolj se je bližal dan zavzetijskega izkrcanja v Norman-

tisti dan, ko je moralo pokopavati one, ki so bili ubiti — za vabo.

Zadnja želja nemškega generala

Ko so zavezniške armade septembra 1944 prodrle v severno Francijo, so mesto obšle in ga pustile z nemško garnizijo vred v svojem zaledju. Kanadske enote pa so dobile nalogo, naj mesto osvoje in tamkajšnje, 2000 močno nemško posadko, prisilijo k vdaji.

Nemški general se je bil pripravil vdati, vendar šele potem, ko bi ga kanadski topovi navidezno obstreljevali. S tem je nameraval preseliti nacistično vodstvo, da se ne bi zaradi te vdaje maščevalo nad njegovo družino. In tako so kanadske granate spet sešale razdejanje po mestu, ki pa so ga pred tem izpraznili in prebivalstvo zaradi tega ni imelo nobenih izgub.

Calais je pričakal svobodo v zelo žalostnem stanju: 8.044 hiš je bilo porušenih, 4.173 pa poškodovanih, kar pomeni, da je bilo onesposobljeno 73% stanovanjskih stavb.

Zmotili so se »le« za štirideset kilometrov

Vojnih grozot pa za Calais, ki ga je bil predsednik Vincent Auriol odlikoval z redom Castne legije, s tem še ni bilo konec.

PREBIVALSTVO FRANCOŠKEGA MESTA CALAISA SE VSAKEGA 27. FEBRUARJA SPOMINJA NA ZRTVE ZADNJEGA ŽRACNEGA BOMBARDIRANJA V DRUGI SVETOVNI VOJNI. TAKRAT JE BILO MESTO ŽE OSVOBOJENO, BOMBARDIRALA PA SO GA — BRITANSKA LETALA.

Zgodilo se je 27. februarja 1945. leta ob pol šestih popoldne. Na ulicah je bilo polno ljudi, ki so se vračali iz služb, otrok, ki so prihajali iz šol, in obiskovalcev kino predstav. Nenadoma pa je zagrmelo in tla so se stresla, ko da bi bil potres. Bombe so padle pravo v mestno središče! Ko se je dim razknil in prah sesedel, se je očem odprl grozen prizor. Po pločnikih so ležala razmesarjena trupla, ranjenci so vplili, mnogi pa so že umirali. Precej ljudi je ostalo pod ruševinami hiš, ki so se podrele, ko da bi bile iz lepenke.

To je bilo zadnje bombardiranje Calaisa, vendar najbolj pogubno izmed vseh, ker ga ni bil nihče pričakoval.

Kaj se je pravzaprav zgodilo? Sprva so menili, da je nad mesto priletela nemška letala bomba »V-2«. Kmalu pa je postalo jasno, da je bilo mesto žrtev bombardiranja šestih britanskih bombnikov, ki bi morali napasti nemški »žep« pri Dunkerquu. Vodstvo te skupine pa se je zmotilo za štirideset kilometrov in je bombardiralo Calais v prepričanju, da napada Dunkerque. Ob tem napadu je izgubilo življenje 106 ljudi, med njimi kakih dvajset otrok.

Odletel se v Calaisu vsakega 27. februarja z žalnimi komemoracijami spominjajo žrtev tega tragičnega bombardiranja.

Posledice usodne pomote, ko so britanska letala bombardirala že osvobojeni Calais, misleč, da napadajo Nemce v Dunkerquu

njihova vojska drla čez Holandijo in Belgijo.

To pa je bil šele začetek. Ko so nemške divizije prešle francosko mejo, jih je Hitler zadržal na reki Aa, nad Dunkerque in Calais pa je poslal štuke, ki so severni del mesta kmalu spremenile v ruševine in pepel. Le stara trdnjava je kljubovala in nemške bombe niso mogle uničiti njenega obzidja.

Preden je nemška 10. oklopna divizija krenila v napad, je njeno poveljstvo poslalo angleškemu komandantu brigadnemu generalu Nicholsonu zahtevo, naj se vda. Ta pa jim je kratko odgovoril:

»Odgovor negativen, kajti naša, kakor tudi vaša vojska ima nalogo, da se bori.«

Kljub temu pa se je tri dni kasneje, 26. maja 1940. leta, morala garnizija, ki jo je sestavljalo 3.000 Angležev in 800 Francozov, po neprestanih letalskih napadih in hudih poulčnih bojih le vdati enotam Guderianovega 19. oklopne korpusa.

Zakaj se je bilo treba tako trdovratno boriti? Churchill je sicer trdil, da so s tem za tri dni zadržali Nemce in tako omogočili glavnim silam, da so se v Dunkerquu vkrcale na ladje in se rešile v Anglijo. Drugi pa menijo, da so povsem brez potrebe izpostavili Calais uničenju, saj so ga Nemci lahko obšli in pustili v svojem zaledju.

Artilerijski dvoboji čez La Manche

Ze po treh mesecih nemške okupacije so začela nad Calais prihajati britanska letala in ga bombardirati. Tako so uničila še južni del mesta. Britanski letalski napadi niso imeli kakega posebnega vojaškega pomena, povzročili pa so precej žrtev med civilnim prebivalstvom, nemškim vojaštvom in tuji v delovnih taboriščih.

Nekega dne pa so Calais začeli obstreljevati tudi angleški daljnometni topovi z nasprotnih obale. Nekaj granat je padlo v mestno središče, njihove eksplozije pa so povzročile nove žrtev. Še prizadenejša je bila nemška baterija Lindemann s svojimi tre-

dij, tem pogosteje je njihovo letalstvo bombardiralo Calais. S tem so hoteli prevariti Nemce, da je treba izkrcanje pričakovati na severnofrancoskih morskobalah. Prebivalstvo Calaisa pa je moralo znova plačevati krvni davek. Zanj je bil »najdaljši dan«

Podmornico je rešil — golob

Ze pred tisočletji je človek opazil, kako se golobi znajo orientirati in kako lahko prelete več tisoč kilometrov dolgo razdaljo do svojega gnezda, in je začel izkoriščati to njihovo lastnost. V starem Egiptu so imeli golobjo pošto že nekaj stoletij pred našim štetjem. Krljati dirkači so zelo hitro prenašali vesti o naravnih nesrečah, vojnah, zmagah. Pred desetimi stoletji so na območju Irana imeli obsežno omrežje poštinih golobjakov, predhodnikov telegrafa. Takrat so dobrega »pismošoj« prav tako cenili kot kakega arabskega žrebca.

V Bruslju je sedež vodstva mednarodne federacije, v katero je včlanjenih kakih trideset držav z vsega sveta. V mnogih državah izhajajo časopisi o golobih-pismošojah. Vsako drugo leto pa pri-

rejšajo svetovno prvenstvo v tem športu.

V zadnjih letih so zelo priljubljena tekmovanja na dolgih progah. Ob otvoritvi svetovne razstave v Bruslju 1958. leta je tekmovalo 15.000 golobov. Zmagal je neki golobar iz češkoslovaškega mesta Kladno. Njegov golob je v komaj desetih urah preletel razdaljo kakih 1000 kilometrov. Tekmujejo pa tudi na daljših progah, denimo, kot so Rim—London (1.400 kilometrov) itd.

Ameriške pomorske sile v zvezi s preizkušanjem navigacijskega sistema za usmeritev raket proučujejo v zadnjih letih tudi dolge polete golobov-pismošoj. Na hrbet jim pritrjuje posebne tranzistorne radijske sprejemnike, njihovo smer poleta pa ugotavljajo s pomočjo silno občutljivih radijskih pelengatorjev.

O vsestranski uporabnosti golobov-pismošoj pa nam priča

primer z britansko podmornico, ki so jo spomladi 1942. leta na Atlantskem oceanu odkrili in z globinskimi bombami napadla nemška letala. Šlo je za podmornico, s katero so tedaj prvič preverjali nov sistem podvodne zvočne lokacije. Poškodovana podmornica se sicer ni potopila, prav tako pa tudi ni mogla izpluti po končanem napadu na morskovo vršino. Čeprav so Britanci z svojo eskadrilo iskali pogrešano podmornico, je niso našli.

Dva dni kasneje pa so podmornico le odkrili. Zasluga za to gre golobu-pismošoj, ki je nad oceanom preletel nekaj sto kilometrov dolgo pot in v oporišče prinesel najnovejše koordinate poškodovane podmornice. Goloba so za ta podvig odlikovali z najvišjim britanskim vojaškim odlikovanjem. Postavili so mu tudi spomenik in ga za trajno vpisali v seznam podmornične posadke.

ZA DOM • ZA SLUŽBO • IZLET ALI DOPUST

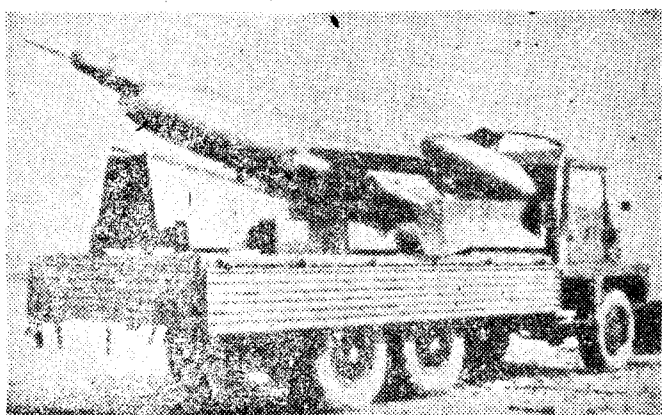
PRODAJNI SERVIS

Mladina hiša

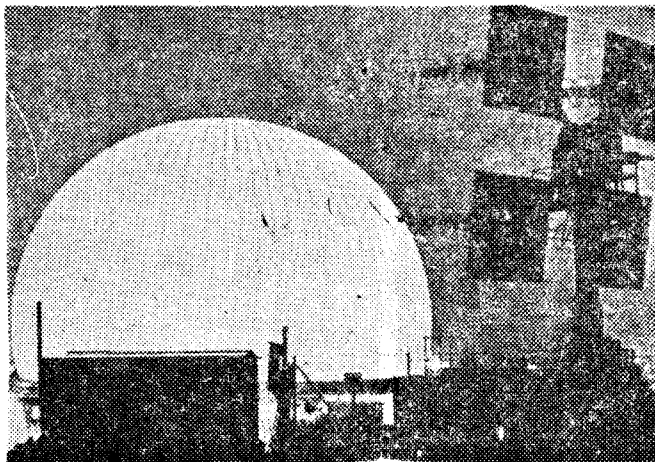
LJUBLJANA · MARIBOR

V besedi ...

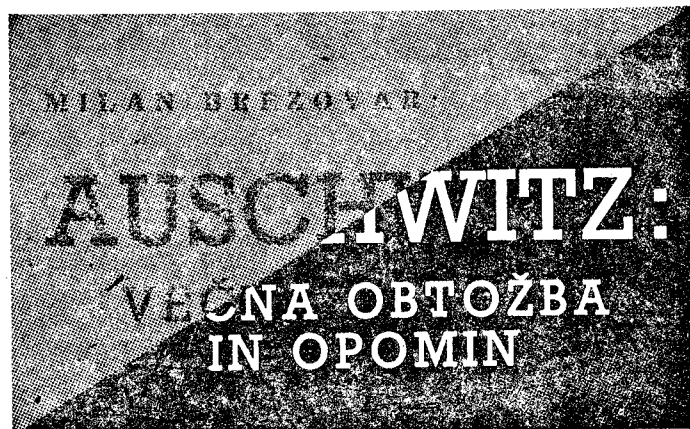

BREZPLOTNO IZVIDNIŠKO LETALO, ki ga vidimo na sliki, je izdelek francoske firme »Nord Aviation«. Izstrelje ga s pomočjo startnega raketnega motorja, polet pa nadaljuje z reaktivnim motorjem. Sprva ga usmerjajo z zemlje, nato pa leti samostojno po že poprej izdelanem programu poleta. Letalo je opremljeno s tremi fotografskimi kamerami: dve sta na krilih, ena pa v trupu.

ZA OPAZOVANJE SATELITOV so v Zahodni Nemčiji postavili ogromno anteno s premerom 20 metrov. Obdali pa so jo s posebno plastično kupolo, da bi jo tako obvarovali pred atmosferskimi nevarnostmi. Kupolo najprej s pomočjo dvigal razprostre prek antene, nato pa jo napihnejo

... in podobi

Tudi ogromen železobetonski valjar z dvojnima ojnčama na vsaki strani tam še govori o tem, da so esesovci kot sužnje vpregali ljudi, jih bičali in topli, da so slabše kot živina — utrjevali auschwitske poti. In — če jetnik ni vzdržal ob tem valjarju, so ga nacisti enostavno — ubili ...

Se zmeraj strašijo popotnika številne zelene rjave konzervne škatle v obliki valja in s črnimi varovalnim napisom v nemščini. Nevaren strup! To je tako imenovani — ciklon B, ciankalij ali kalijeva sol cianovodikove kisline. Z njim so Hitlerjanci v tej svetovni vojni množično morili nas — ljudi, a največ so nas pomorili z njim prav v KONZENTRATIONSLAGERJU AUSCHWITZ.

V oswiecimskem muzeju stoji na steni tudi umetniška slika v temnih, hladnih barvah: Pred nizkimi barakami Auschwitza stoji v vrstah množica golih jetnikov. Snežna plast na strehah teh barak in tleh nam govori o strašni zimi 1941—42, ki je tedaj zajela vso Evropo. To so ujeti ruski fantje, rdečearmejci. Esesovci jih vodijo na »kapanje«. Polivajo jih z mrzlo vodo kar na prostem in jih pustijo — zmrzniti. Bilo je tristo ruskih fantov, del velikega transporta 12.000 sovjetskih vojnih ujetnikov, ki je prispel v Auschwitz konec leta 1941. Nacisti so v brk mednarodnim pravilom prav nečloveško ravnali z njimi. In — ko so rdečearmejci 22. januarja 1945 osvobodili Auschwitz, so našli od vseh teh pri življenju samo še 300.

V neki auschwitski baraki oswiecimskega muzeja je spodnji prostor pregrajen z žičnimi mrežastimi stenami in železnimi, močnimi vrati, z velikimi ključavnicami in ključji. Ali niso ti prostori neverjetno slični kletkam za zveri, kakršne imajo po svetu zoološki vrtni ali cirkusi, v kakršnih razstavljajo občinstvu žive, divje živalske eksponate? Ne, zverinam in zverinjakih je mnogo bolje, kot je bilo jetnikom auschwitskega kombinata smrti v zamreženih samicah; saj to so vendar kletke za mučenje in uničevanje ljudi v času Hitlerjeve tiranije in 20. stoletja naše ere! Te nemške kletke ustvarjajo v obiskovalcu oswiecimskega muzeja viharen odpor proti nehumanim in nesodobnim nacionalsocialističnim nemškim mučiteljem in uničevalcem ljudi, proti vsem zveriniskim metodam mučenja in ubijanja ljudi, ki so jih uporabljali barbarski hitlerjevci in njihovi kriminalni eksekutorji.

Dokumenti oswiecimskega muzeja govorijo o tem, da so hitlerjevci ruvali žrtvam zlato zobe, jim kradli zračne, poročne in druge dragocene prstane, nakit, verižice ... Hitlerjevski zločinci so si tako prisvojili ogromne količine tujih dragocenosti ... Zločini hitlerjancev Auschwitza so rodili vedno nova hudodelstva ... In vendar je resnica, da nekateri teh hudodelcev in njihovih pomočnikov še danes nezakonovano hodijo po naši zemlji, v Zahodni Nemčiji in drugod. Ne, takšni zločinci nikdar ne zastare, ker ne morejo zastareti in ker jih ni mogoče pozabiti!

Kakor dokumentarno gradivo v osrednjem delu oswiecimskega muzeja tako govori o auschwitskih grozotah tudi njegov brezeziški del. V Brezeziški, nedaleč od Oswiecima, stoji glavna podružnica tega kombinata smrti — Birkenau, temni, glavni eksekutor Auschwitza.

Neizmerna, divja, pusta prostranost brezeziške močvirnate zemlje je še zmeraj premrežena z visokimi žičnimi pregradami, z belimi porcelanastimi, valjastimi izolatorji, pritrjenimi k železobetonskim stebrom. Še zmeraj na gosto posejani stražni stolpi. Po vsej prostranosti stoje še vedno vrste izredno nizkih lesenih in napol zidanih barak. Skoraj vse kakor nekoč. Obiskovalčeva noga se vdira v močvirnato gmbo brezeziške zemlje. Hladen dež rosi in vlažni zrak pritiska v obiskovalčeva pljuča.

Notranja ureditev v teh barakah je podobna rovom, jamam in brolgom, namenjenim živalim, ne ljudem. Tja se vodi železniška proga, tir, po katerem so pripeljavali neposredno v birkenauške zaplinjevalnice in krematorije na milijone in milijone nedolžnih jetnikov. Danes so na obeh straneh tega tira razvaline mogočnih železobetonskih zgradb. Tam so stale nekoč vse mogočne zaplinjevalnice in krematoriji. Tu so ohranjene celotne betonske plošče, tam so plošče razdrobljene in iz betona silijo železne cevi in traverze, nosilci pošastnega birkenauškega stroja za množično ugonabljanje ljudi. Med njimi bolj pri tleh je polno črnobelih, sivih drobcev, ostankov sežganih in obžganih človeških kosti. To so ostanki žrtev KONZENTRATIONSLAGERJA AUSCHWITZ.

Iz kupa razvalin poganja trava in grmičevje. Povsod sivina, težka vlaga, vonj po smrti ... In — kamor seže obiskovalčeva oko, povsod — žične pregrade, barake, jame in mlakuže, okužena voda in dež v neizmerni prostranosti oswiecimske zemlje ... Vse skupaj eno samo strahotno doživetje.

Ko je prišel med 28. in 29. septembrom 1963 v Oswiecim transport jugoslovanskih turistov in turistki na otvoritev naše razstave v oswiecimskem muzeju, so jih priveditelji prenočili na obeh straneh upravne zgradbe, v kateri so nekoč esesovci mučili jetnike. V prostorih so še vedno nekateri deli nekdanje notranje opreme: masivna lesena miza, značilni auschwitski leseni stoli s štirimi roglji ...

Nekateri so se še spominjali, da so esesovci prav na tej mizi do smrti mučili neko jetnico. Drugi so obnavljali sorodne spomine. Tretji so glasno prtetirali, ker so jih priveditelji udeležbe na otvoritvi jugoslovanske razstave v Oswiecimu ponovno vtaknili v taboriščne prostore zloglasnega spomina in zahtevali od naših in poljskih oblastí, da se jih zato kaznuje. Dva od njih sta dobila zgodaj zjutraj ob obnavljanju svojih spominov popoln živčni zlom, tako da so morali iz postelje klicati oswiecimskega zdravnika, da jima je nudil prvo pomoč ...

Razstavljena dokumentacija v oswiecimskem muzeju o zveriniskih zločinih — genocidu, ki so ga v Auschwitzu izvršili nemški nacionalsocialisti nad brezpravnimi in nemočnimi milijoni nedolžnih ljudi židovske in drugih narodnosti Evrope. Azije in Amerike, je ljudem vsega sveta v resno, silno svarilo, da napravijo vse, kar je v njihovih močeh, da se takšna zverinstva in zločini nad človekom nikdar več ne ponove.

VIRI:

1. Oswiecimski muzej o KONZENTRATIONSLAGERJU AUSCHWITZ
2. OBOZ KONCENTRACYJNY OSWIECIM, 1955, Glavna komisija za raziskovanje hitlerjevskih zločinov na Poljskem
3. Joe Heydecker in Johannes Leeb: NURNBERSKI PROCES, I in II. del, Ljubljana 1960, Zavod »Borec«
4. FASCISMUS — GETTO — MASSENMOERD, Berlin II, 1961
5. Georges Wellers: DE FRANCY A AUSCHWITZ, Pariz 1946
6. Adolf Hitler: MEIN KAMPF, München 1939
7. Alfred Rosenberg: DER MYTHOS DES 20. JAHRHUNDERTS, München, 1934
8. Alfred Rosenberg: BLUT UND EHRE, München, 1934

KONEC

Svobodoljubnega Vietnama ne morejo ubiti ne z bombami ne z dolarji...

Prva konfrontacija med Ameriko in Kitajsko je bila pred petnajstimi leti — in sicer na Koreji. Zgodovinarji bodo ugotovili, kdo je dobil to igro. Kitajci so prepričani, da so zmagali in da je dobila Amerika dobro lekcijo. Američani menijo, da je prišlo na Koreji do pat pozicije, da ni bilo ne zmagovalca ne premaganca.

Eno pa je pokazala Koreja — da Amerika v Aziji, pred vrati 700-milijonske Kitajske, ne more dobiti bitke. Kajti Koreja meji na Kitajsko, medtem ko je od najbližje ameriške obale kar 7500 km daleč. Korejska vojna je dokazala, s kakim neizčrpnim človeškim potencialom razpolaga Kitajsko.

Druga konfrontacija med Ameriko in Kitajsko je zdaj v Južnem Vietnamu. To je vojna v stilu Azije. Fronte ni, armade ne korakajo druga proti drugi. Fronta je povsod — od središča Saigona do zadnje vasi v džunglah.

Američani se bore proti tej nevidni armadi z bombami, toda bombe v veliki deli Mekonga, sredi nepreglednih riževih polj, pokritih z vodo, zaraslih s praprotnjem, s kanali mrtve vode...

V tem ambientu se počutijo pripadniki osvobodilne armade kot riba v vodi. Voda? To je vaško prebivalstvo, ki hrani ribe (partizane) in jim nudi vso materialno in vojaško podporo.

Kmetje so bili v kitajski revoluciji najvažnejši element. Kitajska ni industrializirana Nemčija, Anglija, Belgija. Kitajska ima največjo armado kmetov na svetu. Kitajska, Indija,

Periskop na 46. vzporedniku

Južna Amerika, Afrika — sami kmetje. Revolucije Azije, Afrike, Južne Amerike so imele svojo bazo, svojo operacijsko področje na vasi.

Američani se v Vietnamu opirajo na generale, Američani imajo strateški načrt, toda v Vietnamu ta ne uspeva. Kajti v osvobodilni vojni tujec ne more zmagati. O tem so se lahko prepričali prav Francozi. Oborožili so ogromno armado, vendar niso bili kos partizanskim četam, ki jih je vodil Vietnamec Giap. Morali so iz Vietnamu, pozneje tudi iz Alžirije. Sedem let so pošiljali divizijo za divizijo v Alžirijo — vse zastoj. Kolesa zgodovine niso mogli ustaviti.

Francozi in Alžirci so leta 1960 sedli za zeleno mizo, to je bilo v Evianu, ob lepem Zenevskem jezeru. Francija je priznala DR Alžirijo. To je zdaj ena najbolj avantgardnih držav Afrike. Alžirija posebej revolucijo Afrike. Svoje neodvisnosti ni dobila s pogajanjmi, marveč v morju krvi. Plačati je morala veliko ceno.

Taka pogajanja priporoča sedaj Francija tudi Ameriki. Zakaj? Ker vojne v Južnem Vietnamu ni mogoče dobiti z vojno, to je velika iluzija. Vsa novejša zgodovina dokazuje to.

Amerika se bori v Vietnamu z dolarji in topovi, akcije ameriškega letalstva so postale vsakdanji pojav. In vendar nimajo velikega materialnega učinka. Sam ameriški veleposlanik general Maxwell Taylor je ondan dejal, da so bombe le psihološko orožje.

Vojna se nadaljuje. Lani so cenili število osvobodilne armade na 80.000 vojakov (ameriške cenvite), zdaj govore za hodni viri že o 150.000-glavi armadi. Seveda je ta številka pretirana, tudi manjša bi povedala svoje.

So to agenti Severnega Vietnamu, kakor trdi ameriška propaganda? Nihče ne more oborožiti toliko agentov. To je velika ljudska armada, taka, kot jo poznamo iz zgodovine Azije, Južne Amerike. Ta armada zahteva konec vmešavanja v zadeve Vietnamu, njeno geslo je Vietnam Vietnamcem. Ta armada zahteva zemljiško reformo. Njena gesla so revolucionarna, vendar niso ekstremna, maksimalna. Vietnam ni Kitajsko, tu še vedno govorijo razum.

In tako vsa ameriška bombardiranja ne morejo ustaviti kolesa zgodovine. Azija se je prebudila. Nekateri navajajo kot rojstno leto — leto 1905, ko so Japonci premagali Ruse pri Port Arthurju. Drugi menijo, da je bilo to leta 1911, ko je bila proglašena kitajska republika. Od takrat naprej se Evropa umika iz Azije.

Druga svetovna vojna je ta proces začasno ustavila — Amerika je premagala Japonsko. Toda kmalu po vojni so morale iz Azije zapovrstjo Velika Britanija, Holandija, Francija. Le Angliji so obdržali nekaj drobtin, skromnih ostankov nekdanjih mogočnih kolonialnih imperijev.

Američani vztrajajo zdaj za vsako ceno v Vietnamu, to je volja ameriških generalov, tako mislijo njeni politiki, tako piše velik del ameriškega tiska. To je slepa ulica, kje je izhod? V bombardiranju?

Bombe še niso nikjer zatrlje revolucije, kajti to, kar se godi v Južnem Vietnamu, to je ljudska revolucija, kakršne pozna le Azija. To je veliko gibanje, ki se širi in napreduje brez fanfar, brez velikih zmag in bitk. Tiho, kakor narašča voda.

Nihče ne more predvideti, kako se bo razvijal spopad. Američani lahko zadržijo to gibanje v gotovih mejah — toda zmagati ne morejo. To pa je v bistvu isto kot poraz, kajti čas ni na strani ameriških generalov, je zaveznik upornikov.

Tega, da so v slepi ulici, se ameriška diplomacija dobro zaveda. Predsednik Johnson se vsak dan posvetuje, zdaj je v Beli hiši bivši predsednik Eisenhower, zdaj bivši veleposlanik v Saigonu Cabot Lodge. Kaj storiti — to je zdaj vprašanje.

Razširiti vojno na Sever ali začeti pogajanja? Za prvo se v Ameriki le redki navdušujejo, o pogajanjih noče uradna Amerika nič slišati. Torej bombe? Kaže, da je zmagala ta varianta.

Če intervenira Kitajsko? Američani menijo, da ne bo. Ameriška letala bombardirajo le južno tretjino severnovietnamskega ozemlja. Tu ni nobenih vojaških objektov, nobene industrije, so le skladišča in taborišča severnovietnamske vojske.

Konfrontacija s Kitajsko bi bila krvava stvar za Ameriko. Korejska vojna je to jasno pokazala. Od takrat je minilo petnajst let, medtem se je kitajski vojaški in industrijski potencial okreplil. Vojna bi se približala tudi drugim državam jugovzhodne Azije, svetovni mir bi bil močno ogrožen.

Upajmo, da bo zmagal razum. Katastrofa bi bila, če bi zmagali računski generalov. Vojne ni mogoče končati z vojno, vojna v Vietnamu se lahko konča le s pogajanjmi. To bi bila najboljša in najbolj pametna rešitev.

M. O.

Pismo češkega partizana

Pred kratkim je Zveza združenj borcev NOV Slovenije prejela pismo češkega partizana, ki se je tri leta boril v naših partizanskih enotah. Zaradi zanimive vsebine pridobujemo to pismo v celoti.

Dragi prijatelj!
Minilo je že 20 let, odkar sem se po triletnih bojih v Jugoslaviji vrnil domov. Čeprav je od tega že toliko let, se mi dozdeva, kot da je to bilo lani. Nikoli ne bom pozabil simpatij jugoslovanskih ljudi do nas. S komerkoli smo se srečali, vsi so nas imeli radi, a mnogi starejši so se spominjali na našo republiko, kjer so bili na izletu ali pa v času prve svetovne vojne.

Rad bi pozdravil borce »Pohorske brigade« Miroslava Zidaniška. Glavnega poveljnika naše čete, mladega poročnika, ki si je znal s pravišnim odnosom pridobiti zaupanje nas vseh. Nekajkrat, ko je potreboval dva ali tri moše, sem bil vedno med njimi. Če je šlo za kako delo, sem bil tudi zraven. Nikoli ni niti z besedo nikogar žalil in je znal vsa nesoglasja pravilno odstraniti kot pravi mož. Takrat, ko je odšel z ranjenci do Maribora in smo se morali ločiti, mi je bilo zelo žal, da se mu nisem mogel niti s stiskom roke zahvaliti. Se pri obleganju Celovca je bil z nami in od tam imam še dve fotografiji. Na eni smo cela četa, a na drugi skupina partizanov iz Češkoslovaške, ki so bili v brigadi. Bilo nas je pet iz Moravske in štirje iz Slovaške.

Letos slavim kar tri jubileje. Star bom 50 let, 25 let sem poročen, praznujem pa tudi 20-letnico vrnitve domov. Rad bi prišel še enkrat k vam na obisk, bodisi z ženo ali pa z enim od treh sinov.

Spominski muzej brez strehe

Tako bi lahko imenovali bodoči spominski park v Kraljevu, ki bo obsegal okrog 40 ha in ki ga bodo letos spomladi začeli urejati po načrtih beograjskega arhitekta Bogdana Bogdanovića.

Ves spominski park v Kraljevu, ki bo vključeval že tudi doslej urejena grobišča (grobišče žrtev fašizma, partizansko grobišče, mestno grobišče) bo torej enotno grobišče, v katerem počiva 6000 posmrtnih ostankov ljudi, ki so jih oktobra 1941. leta ustrelili Nemci. Okoli spominskega parka bo ograja, v katero bodo vklesali imena vseh ustreljenih žrtev fašizma. Torej v pravem pomenu muzej brez strehe.

Denarna sredstva za ureditev spominskega parka v Kraljevu so zagotovljena, vendar pa računajo tudi na pomoč občin iz Maribora, Zrenjanina, Sarajeva in Prištine, katerih občani so bili v tragičnih dneh leta 1941 ustreljeni v Kraljevu.

Hotel bi ju peljati po vsej Savinjski dolini, koder smo največ hodili in jima pokazati reko, ki smo jo tolikokrat prebrskali, ko so Nemci svetili z reflektorji in čakali na nas. Pokazal bi jima mesta, kjer smo čakali v zasedah itd. Spominov je zelo veliko. Upam, da se mi bo nekdo le posrečilo, da bom lahko pozdravil vse tiste, ki so mi bili takrat tako blizu. Bili so to inž. Ziga Ante, ki je delal v Mariboru pri gradbeni tvrdki Ubald Nasimbey, dalje tovariš Kamenšek v Teharjih pri Celju, s katerim sva do polnoči lovila starešino nacistične oblasti v Senčurju s. Šiška. Fante, s katerimi sem igral nogomet, imam na fotografijah, te bi takoj našel.

Se enkrat Vas vse najlepše pozdravljam in upam na svidenje.

Jan Pavlik (Ivan Češky)

Področje Sutjeske — narodni park

Peručica v jugovzhodni Bosni je edinstven pragozd v Evropi in bo po predlogu novega zakona o proglasitvi Sutjeske za narodni park (semkaj namreč spada tudi Peručica) postal naravni rezervat. Tako bo ta narodni park ohranil vse značilnosti pragozdnega rastišča in živalstva.

Narodni park Sutjeske bo obsegal 17.250 ha in bo razen Tjenista in področja ob Sutjeski zajemal tudi Peručico ter dele Magliča, Volujka in Zelenogora. Prav v teh krajih, na tem območju pa so bile najbolj krvave, a najbolj slavne borbe v narodnoosvobodilni borbi — preboj številnih sovražnih obročev v ofenzivi leta 1943. Razumljivo je, da je Sutjeska postala pojem in simbol junaštva v zgodovini naših narodov.

Prav zato pa je Sutjeska kraj, kjer se srečuje mladina iz vse naše države in kamor prihajajo tudi izletniki. Narodni park Sutjeske bo upravljali tudi svet, ki ga bodo mimo drugih zastopnikov sestavljali še predstavniki mladinske in organizacije Zveze borcev.

Prešernov dan v Zagorju

V Zagorju so bile ob letošnjem kulturnem dnevu — obletnici Prešernove smrti — mnoge pomembne prireditve. Med drugim so odprli novo osnovno šolo, ki so jo poimenovali po partizanu Ivanu Skvarču.

V dnevi kulturnega slavlja je bilo več kulturnih prireditev. V avli novega kulturnega doma so razstavili dela udeležencev slikarske šole ter slike iz bližnje kolonije Zagorje-Izlake. Nastopil je tudi mladinski pevski zbor »Tone Okrogar«. V soboto do-

podne je zbranim kulturno-prosvetnim delavcem iz Zasavja govoril domačin — zvezni sekretar za prosveto in kulturo — tovariš Janez Vipotnik. Kulturna revija zagorskih pesnikov, pisateljev, glasbenikov in drugih ustvarjalcev je privabila v Zagorje mnogo obiskovalcev iz vse Slovenije. Na kulturni reviji so med drugimi sodelovali: Vida Levstikova, Ernest Adamič, Ladko Korošec, Marijan Lipovšek, Rok Klopčič in Slavko Jan. Največ priznanja je požela pesem

Mileta Klopčiča »Partizanski pohod«, ki jo je zapel Ladko Korošec ob spremljavi Marijana Lipovška. J. Z.

V spomin Pepci Žagarjevi

Kropi. Naposled je bil Stane Žagar odpuščen iz službe. Težko življenje in neštete preiskave, tožbe in preganjanja Žagarjevih niso odvrnile od začrtane poti. Zanj je bilo važno moralno plačilo, ki sta ga našla med šolskimi otroki in drugimi ljudmi. Pepca je učila dekleta in žene šivati ter gospodinjiti, dvigala jim je politično in socialno zavest. Takratni mladi rod z Dobrave pri Kropi ne bo te plemenite žene nikdar pozabil. V Žagarjev dom na Dobravi so se zatekali kot v svoj dom nešteti naši borci, ilegalci, komunisti. Tu je bila jatka naše partije, tu so raznoževali propagandno gradivo itd. V ta dom so prihajali jeseniški železarji in kranjski tekstilci ter mnogi drugi delovni ljudje. Tu so se bistrile revolucionarne misli in snovale razne akcije. Pri vsem tem sta mnogo pomagala Stane in Pepca Žagar. Pepca je organizirala »rdečo pomoč«, raznoževala in raznašala ilegalno literaturo, zbirala okrog sebe kmečke in delavske žene ter jih vzgajala. Z delom ni prenehala niti takrat, ko je bil njen mož odpuščen iz službe in se je morala družina seliti z Dobrave...

Pred kratkim je umrla Pepca Žagarjeva, vdova po narodnem heroju Stanetu Žagarju.

Huda in dolgotrajna bolezen je strla to veliko in plemenito srce, ki je znalo izžarevati tako globoka čustva materinske ljubezni do svojih otrok, ljubezni žene in tovarišice do svojega moža — borca in komuniste, srce, ki je bilo polno neizmernе nežnosti in skrbi za mladino in delovnega človeka.

Plemeniti značaj ji je zbudil že v ranih letih željo postati vzgojiteljica. Toda zaradi takratnih socialnih razmer se ji ta želja ni mogla izpolniti. Knjige in družba skromnih študentov v Gorici so ji nadomestile izgubljen šolanje. Po prvi svetovni vojni je odšla s svojim možem — učiteljem na Koroško, kjer sta ob plebiscitu skupno delovala. Ob Zagorju, borcu in komunistu, je Pepca našla tisto, kar sta čutila njena zavest in srce. Prav tako pa je komunist in učitelj Stane dobil v Pepci ne samo izredno ženo, temveč tudi plemenito mater svojih otrok ter zvesto tovarišico in sodelavko pri svojem političnem in drugem družbenem delu.

Režimi v stari Jugoslaviji so selili Žagarjeve iz kraja v kraj, vselej na slabše službeno mesto: s Koroškega v Krško, odondod v Gorje, nato na Dobravo pri

Po okupaciji se je Pepca takoj vključila z vso družino v delo OF. Potem ko je v začetku leta 1942 junaško padel njen mož Stane, so jo s hčerkami vred aretirali in odgnali v zapor, kjer je izvedela še za smrt svojega sina Stanka. Da bi rešila druge, je pred sodiščem prevzela odgovornost nase. Italijani so jo obsojili na smrt, pozneje pa so ji kazen znižali na trideset let zapor.

Po kapitulaciji Italije jo najdemo med partizani, kjer se je posvetila negi ranjencev, a pri tem nenehno ostala idejno-politična vzgojiteljica in aktivistka. Po osvoboditvi je kljub rahlemu zdravju delovala v mnogih organizacijah, zlasti pa na tistih področjih, kjer je njen plemeniti značaj dobil polno veljavo v skrbi za človeka.

Slava njenemu spominu!

(Iz govora, s katerim se je od pokojnice poslovil Vencelj Perko)

Razprava o priznavalninah

V skupščini SR Slovenije je bila 1. marca skupna seja začasnega odbora za proučitev problematike borcev NOV, socialno zdravstvenega zbora, odbora republiškega zbora za zdravstvo in socialno politiko ter odbora socialno zdravstvenega zbora za proučevanje zakonskih in drugih predlogov. Na seji so razpravljali o informaciji, ki jo je o položaju borcev predložila komisija za vprašanja borcev pri izvršnem svetu skupščine SRS. Na tej seji so razpravljali v glavnem o priznavalninah.

Priznavalnino kot posebno obliko priznanja in družbene pomoči izredno zaslužnim osebam je Prezidij ljudske skupščine začel podeljevati že l. 1946. Od leta 1953 naprej pa je to funkcijo opravljal Izvršni svet, a v letu 1961 so začele priznavalnine podeljevati tudi občine.

V zadnjih dveh letih se je število priznavalnin, ki so jih podelile občinske skupščine, znatno dvignilo. V letu 1963 jih je bilo 1.243, a v letu 1964 že 3.788. Medtem ko je bila poprečna višina občinskih priznavalnin v letu 1963 še 6.370 din, se je v letu 1964 dvignila na 8.500 din.

Okrajnih priznavalnin je v letu 1963 bilo 540, in v letu 1964 že 1.045. Povprečje teh priznavalnin je bilo leta 1963 še 10.500 dinarjev, a v letu 1964 se je dvignilo na 14.500 din.

Glede na to, da pridejo sedaj tudi okrajne priznavalnine na občine, predvidevajo občinske skupščine, da bodo v letu 1965 porabile za priznavalnine 1.296.314.000 dinarjev. Ta vsota je tako visoka, ker so občinske skupščine predvidevale, kar je bilo na seji še posebej naglašeno, da bo treba število priznavalnin zvišati na okrog 8000 in da najnižja priznavalnina ne sme biti nižja od 10.000 din. So namreč primeri, in teh ni ravno malo, da so priznavalnine zelo nizke in to morda prav iz razloga, ker merila za njihovo dodeljevanje niso enotna.

Spričo dejstva, da sredstva za dodatek zaposlenim udeležencem NOB daje republika, ki namerava prav tako prevzeti stroške za zdravstveno zavarovanje borcev kmetov, bodo občine lažje zagotovile zadostna sredstva, potrebna za zvišanje priznavalnin in za povečanje njihovega števila.

V razpravi so omenili tudi sredstva, ki jih dobijo pasivne občine kot dopolnilo k svojim proračunom in v tej zvezi naglasili, da je treba prav del teh uporabiti tako, da bo mogoče izvesti priporočilo republiške skupščine, naj bi priznavalnine v nobenem primeru ne znašale manj kot 10.000 din na mesec in da naj občinske skupščine v svojih odlokih določijo take pogoje za uveljavljanje pravice do stalne priznavalnice za bivše borce NOV, da bo to pravico lahko uveljavil vsak bivši borec, ki mu je potrebna družbena pomoč.

Na seji so razpravljali tudi o predlogu zakona o dodatku zaposlenim udeležencem NOV. Spričo tega, da je v decembru izšel zvezni zakon o tem dodatku, je treba republiški zakon uskladiti z zveznim. V Sloveniji prejema ta dodatek 3.058 udeležencev NOV. Prejemki vseh udeležencev NOV, ki dobivajo polni dodatek, se bodo sedaj zvišali mesečno na 59.000 din in to z veljavnostjo od 1. januarja 1965 dalje.

Zakon o dodatku zaposlenim udeležencem NOV in priporočilo o dajanju stalnih priznavalnin bivšim borcem NOV bosta sprejela na svojih sejah še republiški zbor in socialno zdravstveni zbor skupščine SRS.

V. M.

Priznanje beneficiranega staža vojaškim zavarovancem

Personalna uprava državnega sekretariata za narodno obrambo je obvestila tisk o priznanju beneficiranega staža vojaškim zavarovancem.

Vojaškim zavarovancem se računava beneficiran staž čas, ki so ga dejansko prebili na položajih v vojski po 15. maju 1945. Pravico do tega imajo tisti, ki so bili kot aktivni podoficirji, oficirji ali vojaški uslužbenci na položajih v vojaških enotah, vsehvišji divizijo in njej ustrezno enoto, kakor tudi na položajih, ki se opravljajo pod vojaškimi pogoji in ki jih bo ZIS določil s posebnimi predpisi.

Potrčila o stažu, ki se beneficira na tej osnovi, bo izdajala na zahtevo zainteresiranih zavarovancev personalna uprava državnega sekretariata za

narodno obrambo. Tisti zavarovanci, ki so bili v času prenehanja službe v JLA aktivni podoficirji, bodo poslali zahtevke organu narodne obrambe občinske skupščine, vsi drugi, vsehvišji člane družin umrlih zavarovancev, pa personalni upravi DSNO.

Da bi olajšali delo v zvezi z izdajanjem potrdil, bi bilo treba v zahtevku navesti razen osebnih podatkov tudi natančne naslove, podatke o datumu prevebe v rezervno, upokojitvi, prenehanju službe ali o zavarovanevi smrti, kakor tudi o enoti in času, ki ga je zavarovavec preživel na polo-

Mednarodno sodelovanje bivših borcev

Obisk generalnega sekretarja FMAC Normana Actona

Generalni sekretar svetovne federacije bivših borcev (FMAC) Norman Acton se je mudil tri dni v Beogradu kot gost zveznega odbora Zveze združenj borcev NOV Jugoslavije.

V komunikaciji ob Actonovem obisku je poudarjeno, da so v prijateljskih in odkritih razgovorih koristno izmenjali mnenja o vprašanih, ki bodo predmet obravnavanja na 11. generalni skupščini FMAC. Generalna skupščina bo zasedala letos v maju v Lausannu.

Razgovori so zajeli tudi dejavnost svetovne federacije bivših borcev v uveljavljanju resolucij, ki jih je sprejel lani generalni svet FMAC in ki jih je predlagala Zveza združenj borcev Jugoslavije. Te resolucije se na-

odbor FMAC in v kateri se zavzema za podaljšanje roka pregona nacističnih vojnih zločincev.

V razgovorih so obravnavali tudi možnost, da bi sklicali tretjo mednarodno konferenco FMAC o zakonodaji borcev leta 1956 v Jugoslaviji.

Predlogi resolucij

Poleg navedenih predlogov je ZZZB NOV Jugoslavije pripravila za XI. generalno skupščino FMAC še štiri resolucije.

Prva resolucija je naperjena proti zastaranju nacističnih vojnih zločinov in vsebuje tudi apel FMAC na vlado ZR Nemčije, da v skladu s svojimi mednarodnimi obveznostmi in osnovnimi zahtevami človeških pravic in pravičnosti nadaljuje s pregonom in kaznovanjem vojnih zločincev.

Druga resolucija naglašuje potrebo nevmešavanja v notranje zadeve drugih dežel in zahteva od izvršnega urada FMAC, da odločno protestira v vsakem primeru kršitve načela nevmešavanja.

V tretji resoluciji je poziv vsem organizacijam — članicam FMAC, da se zavzamejo za sklicanje svetovne konference za razorožitev.

V četrti resoluciji gre za poziv na pospeševanje mednarodnega medsebojnega ekonomskega sodelovanja. V njej je poziv izvršnemu uradu FMAC in združenjem članicam, naj se zavzamejo za izvedbo pripravilne konference ZN za trgovino in razvoj.

Dopisnik časopisne agencije NDR Horst Hertelt je vprašal generalnega sekretarja ZZZB NOV Ivana Božičevića za mnenje o zastaranju nacističnih vojnih zločinov v ZRN.

Vprašanje: **Tovariš Božičević, s kakšnim občutkom spremljate vi, ki ste udeležencem narodnoosvobodilne vojne vaše dežele, namen vlade Zveze republik Nemčije, da po osmem maju letos ne bo več preganjala nacističnih vojnih zločincev?**

Kakor vsi udeleženci narodnoosvobodilne vojne in tudi vsa jugoslovanska javnost, gledam z veliko zaskrbljenostjo na sklep vlade ZR Nemčije, da z 8. majem letos preneha preganjati nacistične vojne zločince. Kot razvidite iz našega glasila »4. jul«, dobiva zvezni odbor ZZZB NOV neprestano brzojavke organizacij borcev, v katerih izražajo proteste in ogorčenje našega članstva zaradi navedenega sklepa vlade ZR Nemčije.

Ti protesti in ogorčenje našega članstva in drugih ljudi so povsem razumljivi, če upoštevamo, da je Jugoslavija ena od tistih dežel, ki so največ trpele zaradi nacistične agresije. Verjetno veste, da je vsak deseti Jugoslovjan izgubil življenje kot žrtev vojne, v kateri so samo nacisti pobili nad milijon Jugoslovnanov.

Vprašanje: **Kakšne zahteve imate vi kot generalni sekretar Zveze združenj borcev NOV Jugoslavije ob zastaranju? Kaj je doslej ukrenila vaša organizacija?**

Vlada ZR Nemčije naj spremeni svoj sklep in v skladu s svojimi mednarodnimi obveznostmi odločneje preganja in kaznuje nacistične vojne zločince.

Stališča vlade ZR Nemčije, da je pregon in kaznovanje nacističnih vojnih zločincev notranja zadeva ZR Nemčije, nikakor ne moremo odobravati. Očitno je namreč, da gre pri tem za tipično mednarodno vprašanje, ker gre za zločine, izvršene med drugo svetovno vojno v drugih deželah in nad drugimi narodi.

Naša Zveza pripisuje velik pomen pregonu in kaznovanju nacističnih vojnih zločincev. Predsedstvo zveznega odbora Zveze združenj borcev NOV Jugoslavije je imelo posebno sejo, na kateri je razpravljalo o tem vprašanju. Na podlagi sklepov te seje je naša Zveza zahtevala od Svetovne federacije bivših borcev (FMAC), da tudi ukrepa v tej zadevi. Izvr-

šni urad FMAC se je s svojo deklaracijo 20. februarja 1965 obrnil na vsa združenja — članice, in torej tudi na združenja ZR Nemčije, da posredujejo pri svojih vladah za podaljšanje roka pregona nacističnih vojnih zločincev. Predlagali smo tudi resolucijo

proti zastaranju nacističnih vojnih zločinov za generalno skupščino FMAC, ki bo v začetku maja v Lausannu.

Te dni bomo poslali tudi apel Bundestagu za zahtevo po ukinitvi roka zastaranja za nacistične vojne zločine.

PONOVA ZMAGA PROTIFAŠISTOV V PESARU

Naši prijatelji in soborci v Pésaru, mestu, s katerim je lani Ljubljana sklenila sporazum o trajnih prijateljskih odnosih, so dosegli na upravnih volitvah 22. novembra lani lep uspeh. Volilnih upravičencev je 48.343 in volitev se je udeležilo 92,93 %. Manjkajoči odstotek predstavlja največ v tujini zaposlene delavce, ki so pretežno komunisti. Občinski svet ima 40 sedežev. Na posamezne politične skupine jih je pripadlo:

- 18 komunistični stranki z 41,02 % (1960: 35,71 %)
- 2 soc. str. delavske enotnosti, 4,83 %
- 3 socialistični stranki, 8,84 % (1960: 16,67 %)
- 2 socialnodemokratski stranki, 6,36 % (1960: 7,60 %)
- republikanski stranki, 2,08 % (1960: 3,04 %)
- 12 krščanskodemokratski stranki, 28,75 % (1960: 34,72 %)
- 2 liberalni stranki, 4,81 % (1960: 2,26 %)
- 1 fašistični stranki (MSI), 3,31 % (1956: 4,89 %).

Prvikrat sta v občinskem svetu tudi dve ženi. Med izvoljenimi kandidati so tudi trije člani parlamenta: poslanca Argelini (KPI) in Forlani (KD) ter senator Tomasucci (KPI). Zaradi političnih spekulacij Nemnijskih socialistov se je novi občinski svet konstituiral šele 25. januarja. Za predsednika je bil ponovno izvoljen nekdanji partizan dr. Giorgio De Sabbata. V svojem nastopnem govoru je opozoril člane novega občinskega sveta na nadaljevanje borbe za mir in demokracijo.

Ti volilni rezultati dokazujejo dovolj zgovorno, da so naši prijatelji ubrali takšno pot, ki resnično ustreza težnjam večine njihovih volivcev. Njihovega uspeha se veselimo tudi mi, ker za nas pomeni nadaljnjo utrditev in uveljavitev demokratično usmerjenih sil v sosednji deželi.

Tovarišu De Sabbati in njegovim sodelavcem iskreno čestitamo in jim želimo uspešno nadaljevanje začete delo.

Polde VRBOVSEK

- RIM—NAPOLI—SORRENTO—SAN MARINO — 7-dnevni KOMPASOV RAL-LY z osebnimi avtomobili v času prvomajskih praznikov.

Prijave do 25. marca 1965.

- PARIZ — 8-dnevno TRADICIONALNO PRVOMAJSKO POTOVANJE z vlakom in avtobusom.

- BUDIMPEŠTA—PRAGA — DUNAJ — 7-dnevno potovanje za PRVOMAJSKÉ PRAZNIKE.

- INTERNIRANCI! — ob proslavi 20-letnice osvoboditve organiziramo v sodelovanju z ZZZB NOV Slovenije obisk taborišč: Ravensbrück, Mauthausen, Dachau.

Zahtevajte programe prvomajskih izletov pri vseh poslovalnicah KOMPASA!

našajo na vprašanje kodifikacije načela prijateljskih odnosov in sodelovanja med državami, na odškodnine žrtvam vojne agresije, na mednarodno pravno zaščito udeležencev gibanja odpora ter na sodelovanje v boju proti oživljanju nacizma na svetu.

Generalni sekretar Acton je seznanil predstavnike jugoslovanske organizacije borcev z deklaracijo, ki jo je na svojem sestanku 20. februarja sprejel izvršni

Kje je glavni šifrant?

Britanska agencija Reuter je konec februarja 1917 objavila kratko novico, ki je povzročila veliko razburjenja v vseh zaveznikih državah, predvsem pa v Združenih državah Amerike, ki takrat še niso bile v vojni z Nemčijo. Slo je za tajno pismo, ki ga je nemški državni sekretar Zimmermann poslal von Eckardtu, nemškemu poslaniku v Mehiki.

Pismo je imelo naslednjo vsebino: »Berlin, 19. januarja 1917.

Prvega februarja bomo začeli z neomejeno podmorniško vojno. Kljub temu si bomo prizadevali, da bi Amerika ostala nevtralna. Če pa nam to ne bo uspelo, predlagamo naslednjo pogodbo z Mehiko: skupaj bi se vojskovali in skupaj sklenili mir. Mehiki bi dali finančno pomoč, po končani vojni pa bi dobila New Mexico in Arizono, ki ju je izgubila leta 1848. O vseh drugih podrobnostih se sami pogovorite z mehikiškim vladom. Ukazujemo vam, da nemudoma vzpostavite stik z mehikiškim predsednikom Carancom. Ko boste videli, da je vojna z Ameriko neizbežna, ga napotite, naj se na lastno pobudo poveže z Japonsko in ji predlaga zavezništvo z Nemčijo. Caranca naj bi bil hkrati tudi posrednik med Japonsko in

Nemčijo. Prepričajte ga, da bo brezobzirna podmorniška vojna Anglijo prisilila h kapitulaciji in da bo vojna končana že v nekaj mesecih. Zimmermann.«

Tako je Nemčija skušala pritegniti v vojno še eno nevtralnno državo, Japonsko pa je hujskala proti Ameriki. V Združenih državah Amerike so bili že poprej močno zaskrbljeni zaradi čedalje večjega japonskega vpliva v Južni Ameriki in bili so tudi strateški, ki so pričakovali sovražnikov vpor v dolino Mississippija iz mehikiškega območja.

Nemški krogi so bili na vso moč presenečeni, ko so zvedeli, da so se Američani polastili pisma, namenjenega poslaniku v Mehiki. Državni sekretar Zimmermann je v nemškem parlamentu izjavil, da ne more pojasniti, kako da je pismo prišlo Američanom v roke.

Skrivnost so odkrili šele po vojni. Glavna junaka te afere, ki spada med največje v vsej zgodovini vohunstva, sta bila znani britanski agent kapetan Trench in mladi Aleksander Schreck, ki mu je bil ta vohunski podvig prvi in hkrati tudi zadnji.

Aleksander Schreck je s svojim očetom, ki je bil bogat avstrijski tovarnar, in materjo že dolga leta prebival v razkojni hiši, ki je stala v najbolj imenitnem delu okupiranega Bruslja. V njihovo hišo se je že v prvih dneh nemške okupacije Belgije vselili neki višji nemški oficir.

Mladi Aleksander in Neme sta bila kmalu zelo dobra prijatelja. Nekega dne je Aleksander zaupal prijatelju:

»Veste, že več let se amatersko ukvarjam z brezžično telegrafijo. Napravil sem si sprejemnik, imam pa tudi anteno. Vi ste Nemeec. Zato vas prosim, če vašim starešinam sporočite, kar sem vam rekel. Ne želim namreč, da bi me imeli za vohuna.«

Po dveh dneh so se pri Schreckovih zgledali nemški strokovnjaki za telegrafijo. Ko so pregledali Aleksandrovo napravo,

so nemško poveljstvo obvestili, da je mladi Avstrijec izdelal telegrafsko aparat, ki so boljši od nemških. Njegov aparat je namreč lahko sprejemal na vseh dolžinah.

Kmalu nato je nemško poveljstvo začelo zbirati podatke o politični usmerjenosti družine Schreck. Obveščevalci so zvedeli, da je njegov oče dober avstrijski rodoljub, ki ima zveze celo s cesarskim dvorom, medtem ko se je mati, Angležinja, povsem živela v nove razmere in da se za politiko ne zanima, mladi Aleksander pa je tudi povsem zanesljiv.

Nemci so Aleksandru ponudili dobro plačo in službo pri brezžični telegrafiji. Pristal je. Marljivo je začel predelovati nemške vojaške aparate in si je s tem pridobil neomejeno zaupanje starešin, naposled pa so mu zaupali nalogo, naj organizira oddajno in sprejemno službo na valovih vseh dolžin.

Tako je nemška telegrafska postaja v Belgiji začela sprejemati in oddajati najvažnejše telegrame nemške vlade in vojaškega poveljstva. Za telegrame so uporabljali tajne šifre, ki so jih bili sestavili najboljši strokovnjaki in katerih ključe so imeli le najvišji voditelji.

Za dešifriranje sta bili potrebni dve knjigi. V večji knjigi je vsaka črka — prav tako pa tudi nekatere besede — imela posebno številko. V manjši knjigi pa je pisalo za vsak dan posebej,

katero številko je treba tega dne uporabljati. Šifriranje besedila je bilo zelo zamotano, ker so pri tem uporabljali še posebne številke, s katerimi so izvajali različne računске operacije. Skratka, šifro je lahko uporabljal le tisti, ki je imel pred seboj obe knjigi in ki so ga bili pred tem seznanili o celotnem postopku dešifriranja.

Aleksander Schreck je bil tudi eden izmed tistih, ki so mu bili zaupali to skrivnost. Dešifriral je tajna sporočila, ki so nemškemu guvernerju v Bruslju prihajala iz Berlina.

Angleška obveščevalna služba je hitro zvedela za to nemško telegrafsko postajo. Ko pa so obveščevalci odkrili, da uporablja najbolj zaupne ključe, kar so jih Nemci imeli, so Britanci poslali v akcijo svojega najboljšega vohuna — kapetana Trenchja. To je bil človek, ki je bil razkrinkal tudi Karla Gravesa.

Trench je prek svojih agentov v Belgiji najprej zbral podatke o ljudeh, ki se ukvarjajo z dešifriranjem najvažnejših telegramov. Nato je skrbno proučil njihove življenjepisje. Pri tem se je zaustavil na Avstrijcu, čigar mati je bila Angležinja.

Admiral Hull, eden izmed voditeljev britanske tajne službe, je prevzel nalogo, da pridobi mladega Aleksandra. To mu je verjetno uspelo s posredovanjem angleških agentov v Belgiji, med katerimi je bilo tudi precej uglednih ljudi, prijateljev Schreckove

družine. Ni znano, kako je Aleksander pristopil na angleško stran, čeprav se ve, da je britanski agentom predlagal, naj bi ukradel ključ in pobegnil v sosednjo Holandijo.

Tedaj pa se je vmešal kapetan Trench:

»Kakšno korist bi imeli od tega?« je vprašal svoje starešine. »Ko bodo Nemci ugotovili, da je nekdo ukradel njihovo šifro, jo bodo zamenjali.«

Trench je nato vzpostavil stik s Schreckom. Naročil mu je, naj skrivoma prepisuje šifro. To je bil dolgotrajen in mučen posej, ki ga je Aleksander moral opravljati le ponoči.

Ko je bilo opravilo končano, je bil Aleksander živčno povsem izčrpan in mu ni bilo težko priti do zdravniškega potrdila, da je postal živčno bolan. Nemci so mu sprito tega dovolili, da prekine službo.

Neke noči se je Schreck, z nemškimi šiframi v nedrhih, pojavil blizu holandske meje, ob kateri so Nemci razpeli žične ovirne, vanje pa spustili tok visoke napetosti. Aleksander je s palico, ki jo je bil obvil z gumo, razmaknil žice in se pretihotalpil v Holandijo.

Od takrat naprej pa ni nihče več slišal za Aleksandra Schrecka.

Aleksander Schreck je za vselej izginil. Njegov oče je najel vse policije na svetu in številne zasebne agente, da bi ga rešili. Po vojni, ko je iz časopisov zvedel za vohunski podvig svojega sina, je pisal celo Hullu. Admiral pa mu je 3. maja 1921 odgovoril, da za človeka, ki naj bi se imenoval Aleksander Schreck, ni še nikoli slišal...

Neprijetnosti zaradi podobnosti

Med zadnjo vojno je živel v Rimu CARLO BERTONE, uradnik v nekem ministrstvu. Bil je podoben Hitlerju kot jajce jajcu. Podobnost pa mu je prinašala le sitnosti in jezo. Napisal je o tem spomine v prav šaljivi obliki. Rojen je bil na dan točno pol leta pred Hitlerjem.

Hitlerjeve bratce, smrček, pa je našel že pred svojim dvojniki, za katerega do leta 1938 sploh ni vedel. »Komtur (Commandatore — višja stopnja italijanske Legije časti), Carlo Bertone je postal v Rimu pozornost vzbujajoča oseba šele po konferenci v Münchnu. Opozoril so ga, kako neverjetno je podoben nemškemu diktatorju. Neki Mussolinijev spremljevalec na münchenškem razgovoru je v nekem baru srečal komtura in ga vprašal, če mu je znana njegova podobnost s Hitlerjem. Carlov tovariš, pristojni Rimljan, dostojni vedel ni, kdo je Hitler. Carlo mu je pojasnil, da menda še nemške vlade. Tako so se Rimljani brigali za svoje zaveznike.

Kasneje se je zglasil pri Carlu neki nemški stotnik in ga v Hitlerjevem imenu povabil na Brenner. Carlo je vzel dopust in se odpeljal na Tirolsko. Hitler ga je sprejel v

svojem salonskem vozu na Brennerju z »zgodovinskimi besedami: »Zelo me veseli, da vidim človeka, ki je tak kot jaz!« V ostalem je bil razgovor kratek in dolgočasen in komtur je bil vesel, ko se je lahko spet odpeljal nazaj v Rim.

Potem pa je prišlo hudo leto 1945. Ubogi komtur skoraj ni prišel do sapa, tako so ga preganjali vneti detektivji, vojaška policija in antifašistični človeški lovci... »Ali je — ali ni?« Nič mu ni pomagalo, da si je smrček obvil že pred prihodom osvoboditeljev in si porazil koder. To mu je bilo še v napoto. Bil je osumljen, da je morda le Hitler.

Čudovite, zabavne pa tudi pretresljive zgodbe je doživel od ljudi na lovu za »rnim možem«. Nekoč ga je vojaška policija tako zdelala, da ima oditej »nshogensko otičino«, ki pride in gre, kot se ji zdi. Reveža so močno spali in spravili so ga tudi ob pogodbo, ki jo je imel z neko filmsko družbo kot glavni igralec v nekem hitlerjevskem filmu. 60.000 dolarjev je šlo po zlu.

»Je pač tako,« pravi Carlo, »pri vsaj hitlerji pač za nikogar ni bilo kaj prida. — Zivela republika!« VIKTOR PIRNAT

KOVINSKA INDUSTRIJA

Ig pri Ljubljani

IZDELUJE:

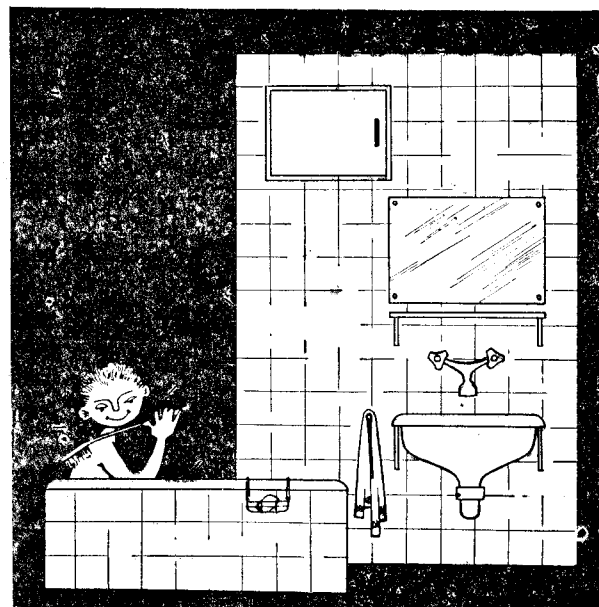
Težka embalaža:

SODE IN HOBOKE ZA KEMIČNO IN PREHRAMBENO INDUSTRIJO

Srednja embalaža:

KANTE IZ POCINKANE IN ČRNE PLOČEVINE

OPREMO ZA GALVANIZACIJE, POLJEDELSKE NAPRAVE, KOVINSKO GALAN-TERIJSKE IN OSTALE V KOVINSKO STROKO SPADAJOČE IZDELKE VSEM CENJENIM ODJEMALCEM SE PRIPOROČAMO!

Projektanti, gradbeniki, tehniki!

Pri projektiranju oblog za stene in pohištvo ne pozabite, da se lahko samo z visokokvalitetnimi materiali doseže, da je pohištvo dobro zaščiteno, a istočasno tudi estetsko in moderno opremljeno.

Zato uporabljajte za oblaganje zidov in modernega pohištva

- LESOMIN PLOŠČE melaminizirane lesonit plošče
- LESOMAL PLOŠČE emajlirane lesonit plošče
- MELANIT PLOŠČE plastični laminat — domači ultrapas

izdelek

Tovarne lesovinskih plošč

LESONIT • Ilirska Bistrica

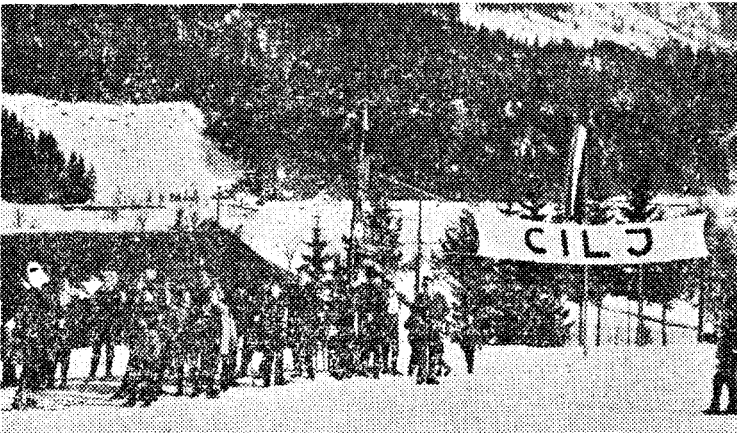
Invalidsko prvenstvo v smučanju

V sredo, 24. februarja je bilo na kranjskogorskih sončnih smučiščih že navsezgodaj izredno živahno. Živopisami plakati po kranjskogorskih hotelih so namreč oznanjali 13. republiško invalidsko prvenstvo v smučanju

Enaindvajsetim tečajnikom, ki so se seznanjali s smučskimi spretnostmi od 15. februarja in bili nastanjeni v invalidskem okrevališču v Kranjski gori, so se zadnje tri dni pridružili na skupen trening še invalidi-smučarji iz vse Slovenije. Za tekme se je prijavilo 45 tekmovalcev, razvrščenih v sedem kategorij glede na invalidnost.

Partizanskih invalidov nas vedno manj smuča, — je dejal Tone Kos, vodja smučarskega tečaja in letošnji prvak v kategoriji invalidov z nadkolensko amputacijo. — Je pa zato vedno več mladih invalidov, največ invalidov dela. Imajo mnogo volje, veselja in uspehov.

Da bi še več invalidnih oseb navdušili za podaljšano roko me-

Invalidsko smučarsko prvenstvo je že tradicionalno

dicinske rehabilitacije, za športno udejstvovanje, so pripeljali na tekme dva avtobusa pacientov iz Zavoda za rehabilitacijo invalidov, ki so navdušeno nagrajevali s priznanji tekmovalce-invalidi. Med gosti, ki so si ogledali tekmovalce, sta bila tudi Janko

Rudolf, predsednik ZVB NOV Slovenije, in Stanko Petelin, sekretar republiške komisije za rezervne oficirje in podoficirje pri predsedstvu ZVB.

Kombinirano smučarsko progo je trasiral športni strokovnjak Bojan Hrovatin, sekretar za invalidski šport in rekreacijo, z izrednim posluhom za smučarje-invalidi. Na 1500 m dolgi progi z višinsko razliko 180 m je bilo 48 slalom in veleslalom vratice. Vsak

tekmovalce je obvezno moral napraviti dva teka. Izven konkurence je tekmovalo še 12 avstrijskih tekmovalcev iz sosednje Koroške.

Rezultati so bili naslednji: I. skupina — do 50 odstotkov invalidnosti: Janez Stefe (Tržič) 2:04,8, Janez Jenko (Kranj) 2:09,6, Franc Primožič (Tržič) 2:10,8.

II. skupina — nad 50 odstotkov invalidnosti: Franc Medja (Kranj) 2:33,5, Maks Završnik (Lj.) 2:37,3, Roman Sušelj (Mežica) 2:44,1.

III. skupina — gluhonemi: Boris Glažar (Lj.) 2:35,3, Drago Jerman (Lj.) 2:38, 7, Tone Suštar (Lj.) 2:41,6.

IV. skupina — trdo koleno in trd kolk: Janez Furlan (Tržič) 2:22,4, Jože Kaker (Mežica) 2:27,2, Franc Furlan (Tržič) 2:50,4.

V. skupina — amputacija roke: Janez Slokar (Maribor) 2:43,5, Franc Komar (Mežica) 2:57,9, Drago Kodar (Tržič) 3:15,8.

VI. skupina — podkolenska amputacija: Ivo Bevc (Kranj) 3:19,2. V tej skupini je bil edini tekmovalce z izjemo avstrijskega tekmovalca Adolfa Klekerja, ki je tekmoval izven konkurence in je zabeležil čas 2:32,8.

VII. skupina — nadkolenska amputacija: Tone Kos (Lj.) 2:58,8, Miro Vesel (Lj.) 8:04,3, Ivan Igljič (Komenda) 3:18,3.

Borcem zagotoviti večje zdravstveno varstvo in izboljšavo stanovanjskih razmer

Ajdovska občina sodi med primorske občine z relativno največjim številom borcev NOB, saj njihovo število, 2812, predstavlja dobrih 13 % prebivalstva. Več kot polovica jih je prekoračila 50. leto starosti, kar še posebej vpliva na njihovo socialno in gmotno stanje; o tem je pred kratkim razpravljala tudi občinska skupščina.

Po zbranih podatkih znaša mesečni dohodek na družinskega člana v 388 družinah borcev (18 odstotkov) manj ko pet tisoč dinarjev, v nad 62 % družin se dohodek giblje do 10.000 dinarjev in le v 94 družinah le-ta presega 20 tisočakov dinarjev. Ze iz tega je moč zaključiti, da mnogi borci živijo v zelo težkih pogojih. Povečini so to kmetje, deloma pa tudi delavci. Močno odseljevanje kmečkega prebivalstva je povzročilo precejšnje pomanjkanje delovne sile v kmetijstvu in niso redki primeri, ko so na kmetijah ostali samo ostareli borci, kajti dobra četrtina vseh borcev v občini se ukvarja s kmetijstvom. Pa tudi v marsikateri delovni organizaciji zelo neradi sprejmejo na delo borce, češ da so prestari, ali pa jih zlic pridobljeni kvalifikaciji ne razporejajo na ustrezna delovna mesta. Med 712 delavci-borci jih je samo 56 brez kvalifikacij, kar priča o njihovi zavzetosti za strokovno usposabljanje.

Obnavna problemov borcev v občinski skupščini je razkrila razumevanje skupščine, da v mehaniziranih sredstvih izboljšuje življenjske razmere teh občanov. Lani je 155 borcev prejelo priznanjalo, za letos pa so predvidena sredstva za 300 priznanjalin. Samo v novembru lani je bilo vloženih 145 prošenj za priznanjalo, ugodno rešenih pa je bilo le 77, ker za vse ni bilo dovolj sredstev. Odborniki

so poudarili, da je treba v prihodnje pri obravnavanju priznanjalin bolj upoštevati potrebe, ne pa samo in predvsem zasluge, kot mislijo nekateri posamezniki. Menili so tudi, da je nujno razširiti zdravstveno zavarovanje na vse borce, kajti ravno zdravljene močno prizadeva mnoge borce. Potem bi dostikrat tudi odpadla potreba po priznanjalinah. Pa tudi sicer ni mogoče reševati problemov borcev samo z denarno pomočjo.

Zavoljo zelo slabega zdravstvenega stanja bi bilo treba bolj skrbeti za zdravje borcev. Na občinskem odboru ZB je npr. okoli 20 prošenj borcev, da bi jim omogočili klimatsko zdravljenje, ker so to zdravniki priporočili kot nujno. Takih primerov pa je še veliko več. Hitreje je potrebno izboljševati stanovanjske razmere borcev. V občini je približno 40 družin upokojenih in nezapo-

sljenih borcev, ki nujno potrebujejo stanovanja. S pomočjo 34 milijonov dinarjev republiških sredstev bo skoro zanesljivo to vprašanje v tem in naslednjem letu rešeno. Več kot do zdaj pa morajo za borce storiti delovne organizacije, zlasti glede izboljševanja stanovanjskih razmer. Prepogosto je v praksi, da borcem namenoma ne dodelijo stanovanj, ker se bližajo upokojitvi. Mnogi bi si tudi sami zasilo popravili in uredili stanovanja, ko bi imeli možnost najeti posojilo. Občinski predsedstvo ZB je priporočilo, da bi tudi letos, kot pred dvema letoma, del sredstev stanovanjskega sklada uporabili za dodelitev kreditov pod ugodnejšimi pogoji borcem za popravilo stanovanjskih hiš. Že zdaj je na občinskem odboru več ko 30 prošenj za kredit, prosilcev pa bi bilo zagotovo še veliko več.

fk

Invalidsko okrevališče naprodaj

V novosadskem »Dnevniku« je bil konec januarja objavljen oglas predsedstva ZVB NOV Vojvodine, da je okrevališče vojaških vojnih invalidov »Fruška gora« na Andrevlju naprodaj z izključno ceno 300 milijonov dinarjev.

Ali je to mogoče? Da, mogoče je in je tudi resnično!

Okrevališče »Fruška gora« je bilo dograjeno leta 1963. Sredstva za zgraditev okrevališča so zagotovili invalidske organizacije in Izvršni svet Vojvodine, a 30 milijonov dinov so najeli posojila pri predsedstvu ZVB NOV Srbije. Zgraditev tega okrevališča je stala 300 milijonov dinarjev, ima 114 postelj, toplo in hladno vodo, moderno kuhinjo, salon, centralno kurjavo itd. Zgrajen je v lepem in zdravem okolju. Edina pomanjkljivost tega okrevališča je, da nima bazena.

Kaj je dovedlo do prodaje? Zguba je leta 1963 znašala 10 milijonov dinarjev in prav toliko v letu 1964. To zgubo so krili iz po-

krajinskih skladov, a v prihodnje je noče nihče več kriti.

V okrevališču »Fruška gora« je bilo letno 450 do 500 invalidov, a skupno z drugimi gosti so imeli 12.000 nočnin. Za rentabilnost pa bi bilo potrebno dvakrat toliko gostov. In spričo dejstva, da je samo v SR Srbiji nad 600.000 udeležencev NOV, od katerih bi se marsikdo rad odpočil v okrevališču »Fruška gora«, če ni bilo dovolj vojaških vojnih invalidov, se lahko vsakdo upravičeno sprašuje:

Kako je mogoče, da je tak dom tako deficiten?

To vprašanje postaja še vse bolj upravičeno ob ugotovitvi, da je Invalidsko zdravstveni rekreacijski center v Strunjanu ob kapaciteti 120 ležišč ustvaril v letu 1963 skupno 19.354 nočnin in v letu 1964 celo 24.492 in da obračunava vse obveznosti in je letos že začel graditi nov objekt s 30 posteljami. Zdi se nam res nerazumljivo, kako je moglo priti do tega, da prodajajo invalidsko okrevališče »Fruška gora«.

Invalidnine in invalidski dodatek

Načrt zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o vojaških vojnih invalidih prinaša v invalidsko zakonodajo precejšnje izboljšanje. O tem zakonu

je pred kratkim razpravljala Zvezni izvršni svet.

Predvideno zvišanje osebnih invalidnin bo najbolje razvidno iz tele primerjalne tabele:

Skupina	Dosedanja invalidnina	Predlog za novo invalidnino
I. 100 % ob potrebi stalne nege in tuja pomoč	28.000	42.000
II. 100 %	19.000	30.000
III. 90 %	15.000	23.000
IV. 80 %	11.000	17.000
V. 70 %	8.000	12.000
VI. 60 %	5.000	7.500
VII. 50 %	3.500	5.000

Vojaški vojni invalidi od VIII. do X. skupine prejemale invalidnino enkrat letno in je ta invalidnina za VIII. skupino 24.000 din, za IX. skupino 18.000 din in za X. 12.000 din. Pri teh treh ni predvideno nobeno zvišanje.

V načrtu zakona je predlagano tudi zvišanje dodatka za nego in tujo pomoč invalidov I. skupine od sedanjih 13.500 din na 20.000 din.

Ortopedski dodatek, ki je sedaj znašal 8.000 din, 6.000 din, 4.000 din in 2.000 din, se v smislu

od 24.000 din. Predvideno je tudi izplačilo 20.000 din otrokom padlih borcev ob začetku šolskega leta za nakup šolskih potrebščin.

Splošni invalidski dodatek naj bi se po načrtu tega zakona za invalide I. do V. skupine zvišal od sedanjih 14.500 din na 16.000 din, za invalide VI. do X. skupine pa od 12.000 din na 13.000 din, a pri uživalcih družinskih invalidnin od 13.500 din na 14.500 din.

Invalidski dodatek tistih, ki se povsem sami preživljajo (samohranilci) naj bi se po tem predlogu zvišal na 21.000 din.

Za zvišanje invalidskih prejemkov vojaških vojnih invalidov in družinskih invalidov je letos predvideno v zveznem proračunu 5,5 milijarde din. Nove invalidnine in invalidski dodatki naj bi se v smislu določil načrta tega zakona izplačevali od 1. januarja 1965 dalje.

K vsemu temu je treba pripomniti, da obstaja še načrt komisije zveznega odbora ZVB NOV Jugoslavije, po katerem naj bi se invalidnine in nekateri drugi invalidski prejemki zvišali še za več odstotkov, kot je to predvideno v navedenem načrtu zakona. Če bo sprejeto to stališče, bo treba v zveznem proračunu zagotoviti še nadaljnje 3,7 milijarde dinarjev.

Preberite tudi to

Zvezni izvršni svet je sprejel uredbo, s katero se natančneje ureja vprašanje uveljavljanja pravic oseb, odlikovanih z redom narodnega heroja, redom Karadjordjeve zvezde z meči, belega orla in z Obilicevo zlato medaljo.

Po tej uredbi, ki bo kmalu uveljavljena, gre osebam, odlikovanim z redom narodnega heroja, pravica do brezplačnega potovanja dvakrat letno po železnici in z ladjo (I. razred) in avtobusom, brezplačno potovanje z letalom (dvakrat letno), potovanje s 75-odstotnim popustom v neomejenem številu z železnico, ladjo in avtobusi ter denarni prispevek v znesku 12.000 dinarjev letno.

Oseba, odlikovana z redom Karadjordjeve zvezde z meči, redom belega orla z meči in Obilicevo zlato medaljo, ima pravico do dveh brezplačnih potovanj letno z železnico in ladjo (I. razred) in avtobusom. Oseba, odlikovana z redom Karadjordjeve zvezde z meči ima tudi pravico do denarnega prispevka v znesku 12.000 dinarjev letno.

Članom družine (mož ali žena, otroci in starši) osebe, odlikovane z redom narodnega heroja, ki umre, kakor tudi članom družine osebe, ki je bila po smrti odlikovana s tem redom, pripada denarni prispevek v znesku 12.000 dinarjev letno. Prispevek v tem znesku pripada tudi članom družine umrlega nosilca Karadjordjeve zvezde z meči.

Denarni prispevki se bodo izplačevali v januarju vsakega leta.

Po razpoložljivih podatkih je v Jugoslaviji z redom narodnega heroja odlikovanih 1080, z redom Karadjordjeve zvezde z meči 1960, z redom belega orla z meči približno 200 in z Obilicevo zlato medaljo 4 osebe.

novega načrta zakona zviša in znaša največ 15.000 din. Mimo tega zvišanja je v predlogu zakona tudi novo določilo, po katerem se invalidom I. skupine z več okvarami zviša ortopedski dodatek za 50 %, če gre za amputacijo treh ali vseh udov, za izgubo vida obeh oči; za 30 % se zviša ortopedski dodatek tistim invalidom I. skupine, ki imajo amputirana dva uda, če

je istočasno pokvarjena funkcija enega ali obeh ostalih udov.

Zviša se tudi posebni invalidski dodatek, ki ga prejemale otroci padlih borcev, kar pa je še vedno odvisno od invalidskega cenusa.

Predlagano je zvišanje tega dodatka za 7.000 din pri tistih otrocih padlih, ki se šolajo v drugem kraju. Poseben invalidski dodatek ne more biti višji

Novo v tem tednu

B
ETAŽA

- ročne ure, zlatnina
- usnjeni izdelki
- največja izbira kozmetičnih sredstev
- novost za gospodinje: vsakovrstni odcejalniki za posodo in pribor — izdelani po načrtih Centralnega zavoda za napredek gospodinjstva
- foto-material

C
ETAŽA

- kravate in šali
- uvoženo kvalitetno moško perilo
- damske naglavne rute
- uvožene domače halje
- uvoženi damski pasovi in nedrčki
- oddelek damske konfekcije

D
ETAŽA

- vse vrste preprog in tekačev
- stanovanjsko dekorativno blago
- novi vzorci: porcelana, jedilnih garnitur, kristala in steklenine
- šivalni stroji

ZA VSE BLAGO NUDIMO POTROŠNIŠKI KREDIT

Informacije o tem dobite v pisarni D etaže, ali na Informacijskem oddelku v B etaži.

SP SUPERMARKET

LJUBLJANA, Pasaža na Ajdovščini

Komunalno podjetje

»Rast« Ljubljana

- gradi in oskrbuje zelene površine v mestu
- upravlja in neguje parkovne gozdove v zelenem pasu mesta
- goji in prodaja razne vrste cvetja, okrasnih grmovnic in drevja
- izdeluje opremo za parke in otroška igrišča
- Cvetličarna »SUZANA« prodaja cvetje, vence, aranžmaje
- izvaja dekoracije notranjih prostorov

»Kmetijski priročnik 1965«

JE ŽEPNA KNJIGA, V KATERI SO OBJAVLJENE ŠTEVILNE ZANIMIVOSTI, ZLASTI IZ ŽIVINOREJE, NAVODILA, PRAKTIČNI NASVETI IZ KMETIJSTVA TER PRISPEVKI, KI BRALCE NA POLJUDEN NAČIN SEZNANJAJO Z NAJNOVEJŠIM STANJEM V POSAMEZNIH KMETIJSKIH PANOGAH.

ČE GA ŽELITE DOBITI, SAMO IZPOLNITE PRILOŽENO NAROČILNICO IN NAM JO POŠLJITE — POSLALI VAM GA BOMO TAKOJ!

Naročilnica za »Kmetijski priročnik 1965«

Podpisani

Kraj

hiš. št.

Posta

naročam »Kmetijski priročnik 1965«

knjiško. »Kmetijski priročnik 1965« bom plačal, ko bom prejel (podpis)

knjiško. »Kmetijski priročnik 1965« stane 80 dinarjev.

Znamka za 15 din

Časopisno podjetje
Kmečki glas

Ljubljana,
Miklošičeva 4/1
p. p. 47/L

Miodrag Mitrović NOČ OBRAČUNA

Prvo poglavje
VABLJIVA PONUDBA

Vrata je odpiral počasi, skoraj bojzljivo, ko da bi se rad neopazeno pritihtopal v ta prostor, ki so ga vrata še vedno skrivala. Pogled mu je obstal na končku perzijske preproge, nato pa, ko je odrinil vrata, na usnjeni klubski garnituri v kotu, pa na drugih vratih, ki so iz te sobe vodila v naslednjo.

Iz ene od mnogih sob v pritličju — mimo njih je šel, dokler ga neki nemški podoficir ni pripeljal pred ta vrata in mu rekel, naj vstopi — je prihajalo vpitje, nemške psovke in stokanje človeka, ki so ga najbrž tepli.

Malo hitreje je odrinil vrata in stopil v sobo. Za sabo jih je prav tako bojzljivo zaprl in si pri tem prizadeval — kar se mu je tudi posrečilo — da bi napravil čim manj hrupa in da ne bi vznemiril človeka v uniformi, ki je sedel za pisalno mizo, sklonjen nad papirji, raztresenimi po njej.

Stokanje iz pritličja se je spet zaslislalo in sprémiljale so ga še glasnejše psovke, ki so se spremenile v histerično vpitje. Vse to je prihajalo od spodaj, iz sobe, ki je bila, kot je vse kazalo, natanko pod to.

Človek za mizo je še vedno mirno sedel in upiral oči v košček zmečkanega papirja, ki ga je držal med prsti obeh rok. V tem trenutku ga je zanimal samo ta listek, brez dvoma iztrgan iz kakega šolskega zvezka in popisan z velikimi tiskanimi črkami nepravilnih oblik.

V teh nekaj trenutkih pričakovanja se je prišleku vrnilo samozaupanje. Odkaljal se je in komaj iztisnil skozi suho grlo:

— Oprostite...

Človek v zelenkasti oficirski uniformi z eno zvezdico na pletenih epoletah, suhega, izpitnega obraza, iz katerega je posebno izstopal dolg koničast nos nad ustnicami, ki so se spajale v tanko, malo daljšo črto, je vprašal, ne da bi dvignil pogled:

— Da?

— Poročnik Edschmidt? — Je vprašal prišlec pogumneje.

— Gospod poročnik Edschmidt — je ostro spregovoril oficir in poudaril vsako besedo. — Gospod poročnik Edschmidt — je še enkrat ponovil in šele nato dvignil glavo, da bi videl tega človeka, ki ne zna ali noče znati osnovnih pravil vedenja.

Pred njim je stal mlad fant, po čigar neobritem, bledem in izmučenem obrazu je bilo težko uganiti, koliko je star. Pa vendar je bilo jasno, da jih ima od dvaindvajset do šestindvajset. Na njem so najbolj padli v oči črni valoviti lasje, zaradi katerih je bil obraz videti še bolj bled, dvoje gostih, prav tako črnih, močnih obrvi, ki so se v nekaj krajših razredčenih dlačicah spajale med očmi, in črno okroglo znamenje pod levo ličnico, ki je dajalo obrazu prijeten izraz.

Poročnikov pogled je zdrsil čez fantov obraz na belo srajco, ki ni bila najbolj čista, in kravato, ki je stala malo napohev, in se čez prašno obleko spustil na čevlje, pokrite s plastjo prahu.

— Grom in strela! — je zarjul z izbuljenimi očmi. — Menda niste prišli sem samo zato, da bi stresli s sebe ves ta prekleti prah?

— Prepešalil sem več kot trideset kilometrov — je fant mirno odvrnil. — Naše ceste pa, sami dobro veste, še zdaleč niso takšne kot ceste v vaši Vestfaliji.

— Kako vi veste, kakšne so ceste v Vestfaliji? — ga je pogledal poročnik Edschmidt in počasi vstal.

Fant, ki je bil na drugi strani mize, je bil za celo glavo večji. Poročnik se je za hip zmedel in začutil, da bo zanj bolj prijetno, če obsedi v svojem udobnem, oblaženem stolu.

— Tik pred vojno sem bil z očetom v Dortmundu — je odvrnil. — A tudi prej sem nekajkrat potoval z očetom po Avstriji in Vestfaliji. Oče je bil trgovec.

— Zato pa govorite tako dobro nemško — je ugotovil poročnik in vzel iz tobačnice cigareto ter jo začel mehčati s prsti.

— Ne samo zato — se je nasmehnil fant. — Moja mati je Avstrijka, jaz pa sem dve leti študiral v Švici.

— Tako! — je puhnil poročnik prvi dim iz prižgane cigareto, očitno zadovoljen s tem, kar je slišal. — Kaj pa pravzaprav hočete?

— Rad bi govoril z majorjem... z gospodom majorjem — se je fant hitro popravil — in to čimprej.

Poročnikove oči so se znova zožile. Molče je opazoval fantov neobriti obraz. Levi kotiček ustnic mu je nekajkrat neobvladano trzil in koža okrog oči se mu je nagubala. To, da je fant na pol Avstrijec, kot je sam rekel, vendar ni zadosten razlog, da ugotovi njegovi želji in ga pusti k majorju. V tej deželi, kjer človeka lahko čaka neprijetno presenečenje tudi tam, kjer se ga sploh ne nadeja, je treba biti obziren in oprezen. Ena sama nepremišljena poteza in posledica je lahko usodna. Zato so se poročnikove oči tako zožile, da so se trepalnice dotaknile. Še dobro, da je sploh kaj videl skozi to malo zarezo med vekami.

(NADALJEVANJE)

S fronte pri El Alameinu k partizanom

Kako velika je bila želja primorskih fantov, da bi se borili kot partizani na rodnih tleh, dokazujejo številni primeri pobegov iz italijanske vojske še pred razpadom Italije. Da bi onemogočila organiziranje pobegov v večjih skupinah, je italijanska vojska oblast poslala precej mladih Primorcev na fronto v Afriko. Taka usoda je med drugimi doletela tudi tovariša Karla Udoviča iz Dekanov pri Kopru. Tovariš Udovič je na fronti pri El Alameinu preživel dogodek, ki bi ga bilo vredno posneti za predvajanje v naših kinematografih, da bi stari in mladi občutili, kaj vse so naši fantje pretrpeli in koliko so tvegali, prej kot so se lahko pridružili borcem za svobodo. Pa pustimo besedo Udoviču:

»Dne 4. januarja 1942 so me italijanski karabinjerji prijeli, ko sem delal na neki njivi v Dekanah. Odpeljali so me v Tortono v Italiji. Ker mi je bilo takrat konjaj 19 let, so me dodelili v delavski bataljon — Bataglione speciale. V tej edini sem bil kakih štirideset dni, nakar so me kot nezanesljivega poslali naravnost v Afriko v bližino Bengasija. V bataljonu sta bila še dva Slovenca, Benedikt Jerman iz Glemu pri Kopru in Anton Vrh iz Šembij pri Ilirski Bistrici. Vsi trije smo bili brez orožja in vsak v eni čet, le kadar smo šli skupno z italijanskimi vojaki na vaje, so nam dali za čas vaj tudi orožje. Medtem so nas vse do 10. oktobra 1942 stalno premeščali iz kraja v kraj. Čeprav smo bili vsak v svoji četi, smo se na skrivaj sestajali in se dogovarjali o pobegu, takoj ko se bo nudila prva priložnost.

Okrog 15. oktobra 1942 smo prišli na fronto pri El Alameinu. Dodeljeni smo bili na skrajni desni bok fronte kakih 200 km od obale. Bili smo sredi golega puščavskega peska. Zaživel smo življenje vojakov, daleč od preskrbovalnega središča. Hrano smo dobivali zelo nerodno in smo večkrat ostali tudi po dva dni brez vsega. Večje lakote nas je rešila kamela, ki je srečno prešla minsko polje. Kot nalašč nam je prišla pred puške. Pomerili smo in... Osem dni smo potem živeli s kuhanim kamelelijim mesom.

Dne 30. oktobra 1942 sem bil dodeljen z dvema italijanskima vojakoma, doma iz Milana, da smo šli na mrtvo stražo na neko peščeno sipino. V daljavi so se

svetlikale luči mesta Kairo. Okrog ene ure po polnoči pa sem prepričal oba Italijana, da smo začeli streljati in tako izdali naše položaje Angležem. Naše stražarsko mesto je bilo kake tri kilometre od štaba bataljona in 10-12 km od angleških položajev. Streljali smo kot v pravi vojski in metali ročne bombe. V bataljonu je medtem nastala velika zmeda. Končno so se znašli in uganili, da niso napadli Angleži, pač pa, da smo

streljali mi. Trombe so klicale alarm in ves bataljon nas je napadel. Znova sem poveljeval: Ogenj! Fuoco! To pot proti bataljonu, ki se je bližal. Vojaki so že ob prvih naših streljih začeli bežati, vendar pa so oficirji obvladali paniko in nas obkolili. Bili smo v pasti, iz katere trenutno ni bilo izhoda. Italijana sta vsa krivdo zvalila name in povedala, da sem dal ukaz za streljanje. Zvezali so me in med pretepanjem odpeljali na štab bataljona. Takoj so me prijaviли vojnemu sodišču. Cakala me je smrt z ustrelnitvijo...

Vojško sodišče pa je bilo preveč oddaljeno, da bi lahko takoj prišlo na mesto in izreklo obsodbo. Da ne bi zbežal, so me

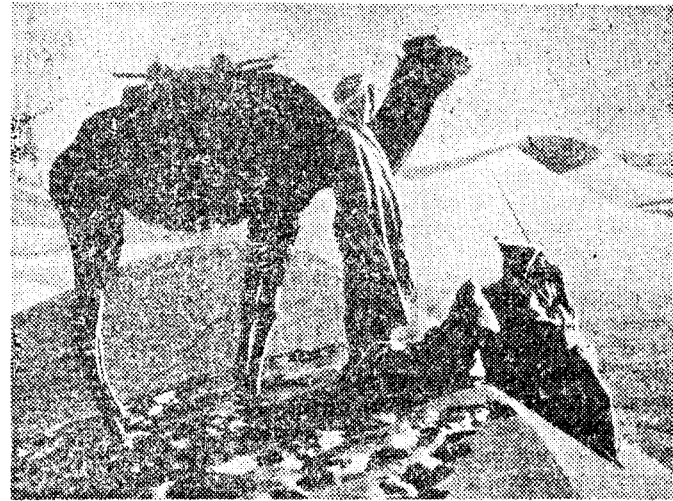
opomogli od stradanja pri El Alameinu. Medtem so nam sporočili, da je v Palestini v mestu Haifa jugoslovanska vojska skupina. V upanju, da bomo čimprej prišli v domovino in se tam pridružili partizanom — to je bil naš cilj! — smo odpotovali in okrog 22. decembra 1942 prišli v jugoslovansko taborišče Atira v bližini Haife.

Ze po nekaj dneh sem spoznal, da to ni jugoslovanska, pač pa vojska kralja Petra, ki si je prizadevala, da bi zbrala čimveč vojakov. Povezal sem se s tovariši, ki so v teh enotah delovali proti kralju Petru z namenom, da čimprej zrušijo to papirnatno oblast. V marcu in aprilu 1943 smo že imeli zbranih

roženi s palicami! Po enem mesecu pa so nam znova dali orožje in tudi tri tanke za vojaške vaje. Od takrat dalje smo dnevno imeli vaje in čakali na partizansko delegacijo iz domovine. Ta je prispela po enem mesecu. Tako smo po napornem upiranju in odločnem nastopu slavili prvo zmago! Postali smo partizani!

Kmalu smo dobili popolno vojaško opremo, da smo organizirali tankovsko brigado. Del naše skupine pa je postal pehotna brigada. Pridno smo vse dni vadili, da bi tako postali močna in disciplinirana tankovska brigada. Po kakih dvajsetih dneh smo se v Aleksandriji vkrcali na ladjo, ki nas je odpeljala v zbirno bazo v Bari. Tam smo imeli še posebne vaje in se nato ponovno vkrcali ter odpeljali na Vis.

Po pripovedovanju Karla Udoviča zapisal P. A. Ogarev

z vrvo privezani na cev topa in zraven postavili stražarja z nasajenim bajonetom na puški. Ze po nekaj urah sem se onesvestil zaradi neznosne pripeke. Topolmer je kazal več kot 50 stopinj nad ničlo. Dva dni in dve noči sem bil privezan na topu brez hrane in brez vode. Vojško sodišče ni moglo priti, ker so Angleži medtem vdrli na naše ozemlje. Tretjo noč okrog polnoči sta v bližino prišla tovariša Anton Vrh in Jerman ter pregovorila stražarja, da je z znova prost. Moja tovariša sta bajonetom prerezali vrvi. Bil sem ni preskrbela kozarec vode — takrat je bila voda več vredna kot zlato — da sem osvežil sežgana usta in grlo. Medtem pa je že bil pripravljen načrt. Kar najhitreje smo se oddaljili iz nevarnega pasu in se usmerili proti angleškimi položajem. Dva dni smo taval po puščavskem pesku in smo medtem dvakrat našli na nemške tanke. Nemcem nismo vzbujali nobenega suma, ker smo bili oblečeni v vojaške uniforme. Prosilni smo jih vode, pa nam je niso hoteli dati. Zato pa smo jim ukradli večjo »kanto« vode, ki pa je bila pomešana z nafto. Ker ni bila užitna, smo se z njo oblili in se tako vsaj malo osvežili.

Tretjo noč našega bega smo okrog štirih zjutraj zagledali zavezniške vojaške Avstralce in Grke. Navezali smo na kole srajco, in jih držali visoko nad glavami, da smo jih opozorili na nas. Ko smo se približali, smo jim povedali, odkod prihajamo, in da smo Slovenci. Lepo so nas sprejeli, ponudili vode, kruha in mesa, nato pa pokazali pot do zavezniškega štaba. Hódili smo še kake trideset ure, da smo našli štab. Tam so takoj preskrbeli za naš prevoz v Aleksandrijo, kjer smo se zglasili v zbirnem slovenskem taborišču. V tem taborišču smo bili kakih štirideset dni, da smo se delno

na naši strani večino tovarišev iz bataljona kralja Petra, ki je štel okrog 2500 vojakov. Na seznamu smo imeli kakih 2300 tovarišev, ki so bili pripravljene sodelovati v uporabi in zrušiti vojsko kralja Petra. Izkoristili smo vsak prosti hip in smo na skrivaj organizirali izvedbo upora.

Dne 11. julija 1943 smo obkolili taborišče z mitraljezi, ki smo jih namestili tudi v krošnjah starih oljk. Ob 19. uri zvečer smo vdrl v okrepčevalnico bataljona, nato pa v oficirsko menzo, ki smo jo do tal razrušili, oficirje pa obkolili. Čeprav smo skrbno pazili, jih je nekaj ušlo. Ti so potem poklicali na pomoč angleško vojsko, ki je vodstvo našega upora takoj aretirala in zaprla. Vendar tudi to ni nič pomagalo. Odpovedali smo vsako poslušnost komandi kraljevega bataljona in začeli varnostni odhod v domovino v pomoč partizanom in NOV.

Menim, da je bil ta upor proti vojski kralja Petra zelo pomemben za razvoj narodnoosvobodilne vojske v domovini. S tem uporom smo kralju Petru in njegovim pomagačem onemogočili nadaljnje zbiranje vojske z namenom, da bi ob pomoči Anglo-Američanov izvedel izkrcanje v domovini. S tem bi bil verjetno povzročil med partizani trenutno zmedo, saj so takrat že imeli večje osvobojeno ozemlje.

Po teh dogodkih so nas zavezniški premestili v Sirijo. Čeprav so nas razorožili, smo neprestano zahtevali odhod v domovino. Ker so videli, da ne mirujemo in kar naprej odrekamo poslušnost, so nam odvzeli vse obleke razen delavske, nas naložili na kamione in pod stražo odpeljali na Sinajski polotok v taborišče. Tu nas je kakih dvajset dni stražila angleška vojska. Končno nam je uspelo, da smo dovolili, da se sami stražimo — obo-

»ZLATO NIMA NACIONALNO-STI.« je izjavil francoski predsednik de Gaulle na tiskovni konferenci, ko je govoril o prednosti zlata valutne podlage.

Češki aforizem: Kolikor sprehod življenje podaljšuje, toliko ga motorizacija skrajšuje.

JETIČNI RDEČI KRIZ... V čakalnici protituberkuloznega dispanzerja v Titovem Užicu se blešči v uokvirjenem kartonu tale naziv: »Sekcija za borbo proti tuberkulozi Rdečega križa«.

Nujni natečaj. Beograjska uslužbenka Zora Dževadžić je v imenu tisočev potrošnikov zaprosila uredništvo beograjske »Politike«, naj objavi njeno pismo, ki se glasi takole: »Nujno iščem zdravnika specialista, ki bo lahko preprečil epidemijo naraščanja cen; če se bo ta epidemija še dalje širila, bo prav vsem nam slabo predla (in, seveda, tudi vam, tovariš urednik)!«

S kljuge in klina

VARNOST V ČOMBEJEVEM KONGU. Čombejev minister za notranje zadeve Münongo je neki tuji delegaciji takole opisal razmere v Kongu: »Če zavijete z glavne poti, vam utegne prileteti v hrbet kakšna sulca.«

Prednost televizorja. Zahodnonemški pravosodni minister Bucher je dejal o svojem delovnem dnevu: »Televizor mi veliko pomeni. Zvečer se usedem, da bi gledal program, predremam pri tem dve uri, potem pa sem znova poživljen ter lahko delam.« Program zahodnonemške televizije mora biti potemtakem res zelo zanimiv!

WAGNERJEVA OCENA. Neki mladi skladatelj je obiskal Wagnerja, mu izročil svojo skladbo, ki se je imenovala »Mrtvim«, in ga zaprosil, naj mu pove svoje mnenje o skladbi. »Veste kaj,« mu je odgovoril Wagner, ko se je pričel, da je mladenič netaletiran, »priprčan sem, da bo vaše delo poželo velik uspeh, če ga boste predvajali pred tistimi, ki jim je namenjeno.«

RIŠE: TON
PIŠE: BON
MARKO
IZ
MEDVEDJE
GORICE

73. Marko je obstal kot vkopan. Obšla sta ga taka žalost in tak srd, da bi se razjokal in pobesnel. Ze se je pognal po bregu navzdol. V gozdiču nad pogoriščem je obstal. Povsod je vladala oglušujoča tišina, v katero je pokalo goreče ostrežje. V zakotnem, obokanem hlevu je tulila živina. Oprezen in s puško, pripravljeno na strel, se je Marko ob živi meji priplazil do hleva. Z naglo kretnjo je odklenil živino, ki se je v blaznem strahu trgala z verig in se zdaj, rešena, v diru spustila čez travnik proti gozdu. Razen živine ni bilo nikjer živega bitja, nikjer človeka. V razvalinah ni bilo prepoznani znanih hiš. Od bolečine se je Marko stisnil vase in odšel doli po klanco...

74. Pod klancem mu je groza odprla oči. V kanalu ob cesti je ležalo v krvi dvanajst njegovih znancev. Sivolasi ded Urban je ležal poleg trinajstletnega vnuka Tončka. Zraven sta ležala Blaž in Gašper, veseljaka in imenitna pevca... Kot da je spregledal v zadnjem trenutku, je upiral mrtve oči v nebo slepi harmonikar Boštjan... Vseh dvanajst je bilo zmaličenih, mrtvih... Od želje po maševanju je Marko stisnil pesti, čeprav bi se bil najraje razjokal. »Vse vam bomo poplačali, ves dolg vam bomo poplačali, svinje fašistične!« je krčevito stiskal orožje. Po stezi se je tedaj neslišno približala ženska v črnem. Obstala je kot okamenela in zavekala: »O, uboga Gašper in Blaž,« jo je stiskala bolest za bratoma. Ko se je umirila, je dejala: »Jutri se bodo spravili z ognjem nad vse samotne kmetije...«

75. »Da, zdaj so se napili poguma,« je mislil Marko, »da, zdaj, ko so storili ta zločin nad nedolžnimi ljudmi, čeprav nikomur niso skrivili lasu. Ali je vse to zaradi ustrahovanja? Zvijaja z maresalom, ki je tudi postal žrtev njihove podlosti, se jim je sicer posrečilo, toda zakaj naj njihov obračun plačajo naši ljudje?« Naša četa se mora pripraviti, da bo posledje zaščitila ljudi,« se je Marko z odločnimi koraki napotil proti taborišču... Četa je bila že postrojena in pripravljena za boj. Marko je v eni sapi povedal, kaj se je zgodilo v Podhomu, kaj mu je povedala ženska v črnem... Opazil je, da so fantje kakor ojeklenili. V blešku njihovih oči je gorela odločnost. Četa je bila kakor en mož, ki bo strahovito in nesmišljeno obračunal s fašisti.

Znanje in spomin • Znanje in spomin • Znanje in spomin

● **Gambija**, dežela v zahodni Afriki, je postala letos, 18. februarja, neodvisna. Njeno ozemlje, ki se razprostira na ozkem pasu ob istoimenski reki, je okrog in okrog obdano z ozemljem Senegala in meri 10.500 kv. km. Gambija ima izhod na morje (Atlantski ocean). Dežela ima samo 320.000 prebivalcev. V namakanem pasu ob reki Gambiji so velika in znana riževa polja. Prebivalstvo pripada skupini črncev Mande (Mandingo) in skupini zahodnoindnih črncev.

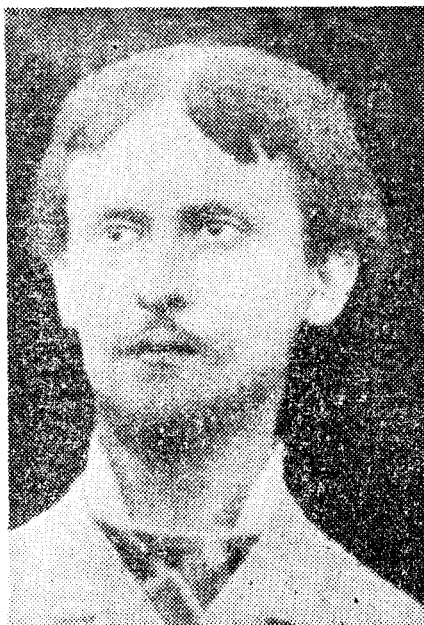
● **ZSSR je ponudila** Japonski prodajo zlata in sicer količino, ki ustreza vrednosti 200 milijonov dolarjev — unčo po 35 dolarjev. Japonska ne namerava trenutno zamenjati tolikšne količine dolarjev za zlato — je izjavil japonski finančni minister — čeprav so nedavno nekateri japonski gospodarstveniki izrazili mnenje, da bi bilo potrebno povečati japonske zlatne rezerve, ki znašajo komaj 15% od celotnih denarnih rezerv. Izjava finančnega ministra pa ne pomeni, da je Japonska sovjetsko ponudbo dokončno odklonila. Japonska vlada se namreč boji, da bi utegnili zahodni svet, zlasti pa ZDA, napačno razlagati sprejem sovjetske ponudbe. ZSSR je v času od 1952. do 1963. leta prodala na londonskem in pariškem tržišču kar za dve milijardi dolarjev zlata.

● **Zapuščina** Winstona Churchilla je relativno skromna: 300.000 funtov, od česar ostane, po odšteti davkov, približno 200.000 funtov ali 420.000.000 din. Poznavalci razmer menijo, da je pokojni Churchill zaslužil samo s svojimi knjigami vsoto, ki daleč prekaša milijon funtov. Če pa, da se je vsotni plačnanje davkov, naložil v poseben sklad, ki ga je razdelil med člane svoje družine. Omenje-

5. kongres Zveze komunistov Slovenije je pred duri. Slovenski komunisti se bodo zbrali 17. marca 1965, temeljito analizirali in ugotovili vse tiste elemente, ki so nam omogočili, da smo dosegli mnoge pomembne uspehe pri graditvi socialistične države. Komunisti se bodo dotaknili tudi raznih negativnih pojavov, ki so spremljali naš zelo dinamični razvoj. Ob tem pomembnem dogodku je prav, da se spomnimo tudi prvih pobudnikov slovenskega revolucionarnega vrenja še iz preteklega stoletja, pionirjev socialne delavske revolucije. Mednje šteje tudi dosledni bорец za delavske pravice (na sliki). Vse svoje življenje (1843—1903) je posvetil idejam radikalnega socialističnega gibanja na Slovenskem. Leta 1884 je bil obsojen na 10 let težke ječe. Kasneje je postal član vodstva socialno-demokratske stranke na Slovenskem. — Kdo je to bil?

»Predvsem bomo skrbeli, da izkoreninimo škodljive predsodke o narodnostnem poreklu in o posesti. Prav tako bomo skrbeli, da preprečimo izkoriščanje delavcev. Uničiti sedanji krivični monopol na volitvah nam bo glavna naloga.« Tako je v uvodniku napisal socialno-demokratski list slovenskih delavcev, ki je s številko z dne 7. novembra 1889 stopil v vrste borcev za pravice četrtega stanu — delavcev. List je v svoji uvodni številki zahteval številne pravice delavskega življenja, ki so bile v njegovi dobi slovenskega kapitalizma kruto poteptane. Svoje zahteve je podprl še z besedami: »Poglejmo našo lepo Gorenjsko, kjer uspeva zebliarska industrija. Poglejmo Dolenjsko, kjer je doma lesna industrija. Dandanes delajo možje in žene od ranega jutra do poznega večera. In koliko zaslužijo? Toliko, da jim ni ne živeti, ne poginiti...« — Kateri list je to bil?

List slovenskih socialnih demokratov je ugledal luč sveta šele po treh odločnih vlogah na oblast. Ob izidu, 7. novembra 1889, ga je oblast zaplenila. Istega leta se je začel val stavkovnega gibanja. Aprila so stavkali delavci v tržaški ladjedelnici. Od 22. julija do 14. avgusta je bila prva velika stavka rudarjev v irboveljskem revirju. Naslednjega leta so nastopile stavke tudi v Mariboru, Rušah, Vojniku, Ljubljani, Celju in v drugih slovenskih mestih. Kljub policijskemu nasilju in pritisku buržoazije je pollegalno socialno-demokratsko gibanje polagoma napredovalo in se organizacijsko oblikovalo. V raznih mestih so pričeli ustanovljati delavska izobraževalna in podporna društva. Nastajala so strokovna društva in sindikalne organizacije, ki so leta 1895 štejele dva tisoč članov. — Kdo je bil urednik naprednih listov delavcev, »Novega časa«, »Delavskega lista« in »Zarje«?

Po omiljenju policijskega nasilja so se predstavniki raznih socialističnih skupin zbrali na »Zedinjevalnem« ali ustanovnem kongresu Avstrijske socialno-demokratske stranke 30. decembra 1888 v Hainfeldu in ustanovili stranko, ki je sicer rada uporabljala revolucionarne fraze, v svoji dejavnosti pa se je oddaljevala od resnične revolucionarne poti. Ta posebna inačica reformizma je postala znana kot avstromarkizem. Na kongresu so sodelovali tudi delegati iz Ljubljane, Maribora, Celovca in Beljaka. Kongres je idejno in denarno podprl izdajanje lista »Novi čas«. — Kdo je revolucionar na sliki, čevljar iz Ljubljane, utemeljitelj zmerne socialne demokracije na Slovenskem, ki se je tudi udeležil ustanovnega kongresa avstrijske socialne demokracije?

Dobro je, če veste...

no zapuščino je dobila njegova žena, poleg tega ji je dovolil, da lahko proda njegove slike, ki ji jih je bil daroval. V gradu blizu Londona, kjer se je Churchill večina mudil, je še približno 250 njegovih slik. Po oceni strokovnjakov bi vsaka teh slik, če bi jo danes prodali, vrgla najmanj 1000 funtov.

● **Konec prejšnjega stoletja** je najprimitivnejše ljudstvo na svetu, ki je živelo na otoku Tasmaniji in v Avstraliji. Tasmanjci so bili srednje veliki, močno črno-polti, imeli so kodrate volneno mehke lase, močno poudarjene nadočasne izbočene z globoko vdrtimi črnimi očmi, kratak in širok nos, debele ustnice (zlasti spodnjo ustnico) in velika usta z močnim zobovjem. Živel so življenje ljudi iz kamene dobe. Bili so večinoma popolnoma nagi, prebivali so v preproštih kolibah ali v naravnih zavetnih jaskovinah. Živel so nomadsko, jedli koreninice, lovili živali z lesenimi sulicami, loka in puščice niso poznali. Iz Avstralije jih je izrinilo plemo, ki je bilo prišlo tja. Na otoku Tasmaniji pa so jih preganjali Angleži, lovili so jih, kakor da so bili divje zveri, in jih naglo iztrebili. 1817. l. jih je bilo približno 100.000, 1885. pa so bili samo še štirje. Poslednja pripadnica tega plemena, neka žena — imenovala se je Truganina — je umrla 1876. leta.

● **Ena izmed najstarejših lekarn** v Evropi je lekarna blizu Podčetrška; ustanovljena je bila v XII. stoletju pa očitno znanstvenih sol, ki jih je ustanovil celjski Herman. Lekarno so odprli lepo glavski menihi.

ODGOVORI NA

»Znanje in spomin«

1. France Zeleznikar.
2. »Novi čas«.
3. Karel Kordelč.
4. Ivan Brozovič.

Zamenjava za županovo hčerko

Bilo je leta 1944... Bataljon Slandrove brigade je bil v Zgornji Savinjski dolini. V Krašah je bataljon napravil ob cesti zasedo, ker je bil obveščten, da se bo imo pripeljal gornjegrajski župan Haudek.

Toda namesto župana se je pripeljala njegova trinajsetletna hči. Počili so strelji, partizani so namesto župana ujeli njegovo hčer, ranjeno skozi obe stegni. Vzeli so jo s seboj in jo prenesli k Slapom, kjer je bil brigadni štab. Ta je sklenil, da je treba Nemki pomagati, obenem pa se začeti pogajati z njenim očetom, županom, da bi Nemci izpustili deset naših ljudi, ki so jih imeli zaprte.

Se istega dne zvečer je iz Slapov krenila majhna kolona z nosili. Vodil jo je namestnik komandanta 2. bataljona tov. Božič. Kolona je šla proti Tuhinjski dolini. Gaz je bila ozka, snega pa veliko. Breme, ki smo ga nosili, je bilo še težje, ker smo nosili

sovrážnico. Kdor je nosil ranjenca po globokem snegu, da so mu noge klecale, si lahko predstavljajo, kaj to pomeni. Mnogi tedaj niso razumeli, kako važen adut imamo v rokah, ko imamo županovo hčer, zato so godrnjali in zahtevali, naj ranjenko kar ubijemo, kot so Nemci delali z našimi ranjenci. Toda ukaz je bil ukaz in ta je bil, ranjenko negovati in varovati.

Naslednji dan smo se iz Tuhinjske doline vrnili nazaj v Menino planino. Okoli desetih dopoldne smo se ustavili v neki partizanski koči. Tovariši Božič nas je odredil četvero, da bomo skrbeli za Nemko: mene, svojega brata Janka, ki je bil zelo mlad, bolničarko Ružo in Srečka, domačina iz teh krajev. Mi štirje bi morali ranjenko skriti, če bi prišli Nemci v bližino, nabavljati hrano, streči in kuriti. Zabičali so nam, da ji moramo streči in lepo skrbeti zanjo.

Z naslednji dan nam je kočja

pogorela zaradi naše lastne nepredvidljivosti. Komaj smo se utegnili rešiti županovo hčer in našo opremo. Zaveščite je bilo treba najti drugo in to takoj, preden pade noč. Zvečer smo se spustili v Tuhinjš in se nastanili v majhni zapuščeni koči nad vasjo. Toda tam je bilo zaradi varnosti slabo. Kljub temu smo tam ostali nekako tri tedne, do napada Slandrove brigade na nemške avtomobile pri Lazah. Dan po tem napadu so Nemci močno obstreljevali Tuhinjš. Topniška granata je ubila očeta našega tovariša Božiča. Tudi mi smo se še zjutraj umaknili iz vasi nazaj v Menino planino. Kazala se je že prva pomlad, zato smo kar zunaj naredili zaslon bivališče iz smrečja in plah. Ravno toliko, da je bila streha, za ležišča smo si nagrabili listja. Naše življenje je postalo nekako spet vsakdanje. Ranjenko smo obvezovali in ji kuhali hrano.

Cez kakšnih štirinajst dni se

je pri nas oglasil tovariš Žan, propagandni referent brigade. Ta nam je sporočil, da moramo županovo hčer takoj izpustiti, ker da so Nemci izpolnili našo zahtevo in izpustili vseh deset naših ljudi.

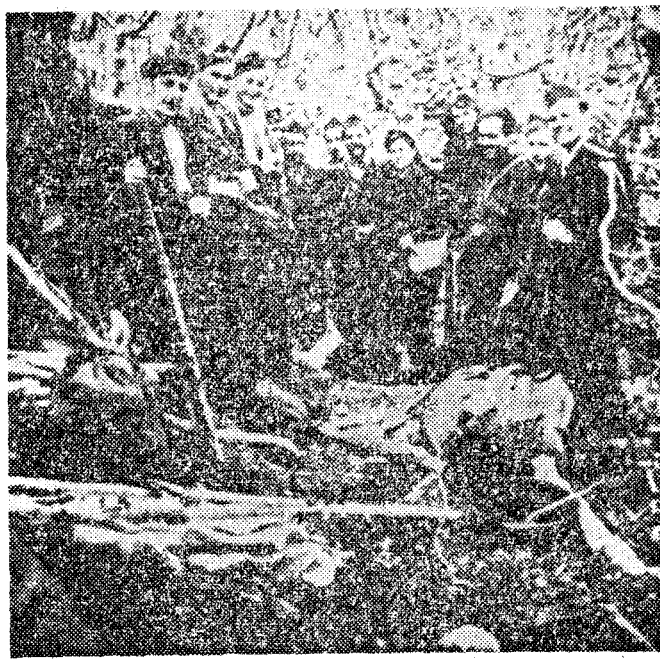
Dekle ni bilo še sposobno za hojo, zato smo jo spet morali nositi. Šli smo nad Tuhinjšem po robu Menine planine, čez Kostavsko planino v vas Ravne. Od tam se je ranjenka peljala dalje v gnojnem košu z voli čez Savinjo peč, Prolane, Črnivec do kmeta Černevska. Da ne bi vedela, kje se vozi, smo jo skrbno pokrili. Od Černevske smo poslali županu sporočilo, kje je njegova hči, da pride ponjo. Toda Haudek se je bal za svojo kožo, zato je poslal po hčer zdravnika Lavtnerja.

Pozneje, ko smo osvobodili Zgornji Savinjsko dolino in vso Štajersko, smo zvedeli, kako je bilo z županovo hčerko, ko se je vrnila k očetu. Ko jo je oče vprašal, kako je bilo pri banditih, je

odgovorila, da mi nismo banditi, ker imajo dobro srce. Nato so jo odpeljali v celjsko bolnišnico, ker se ni bila zdrava. Obiskovale so jo njene prijateljice in vsako je zanimalo, kako je bilo pri partizanih, kjer je bila skoraj šest tednov. Zapomnila si je imena vseh nas štirih varuhov in skrbnikov, zato je naša imena izgovarjala z veseljem in nas na vse pretege hvalila, kako smo skrbeli zanjo. Čez nekaj časa so jo baje zaprli, ker nas je preveč hvalila.

Anton Jeras

»TV 15« izhaja vsak teden — Izdaja ga predsedstvo Zveze združenj borcev NOV Slovenije — Zavod »Borec«, Lj. Beethovnova 10/11 — Tisk in knjižni CZP »Ljudska oravica«, Ljubljana — List urela uredniški odbor — Letna naročnina znaša 800 dinarjev — Posamezne številke stane 20 dinarjev — Narodno pošiljajte na naslov: Uprava »TV 15«, Ljubljana Beethovnova 10, prtlj., p. predal 598/XI ali na »ekovni račun pri Narodni banki 100-11/608-29 — Telefonske številke: Glavni in odgovorni urednik »TV 15«: 31-901, tajništvo in novinarji »TV 15«: 22-313, uprava »TV 15«: 22-607 — Rokopisov ne vračamo

Borci II. bataljona in zaščitne čete Severnoprimorskega oddreda na Polovniku konec aprila 1943 pred bojem na planini Golobar

V Loški dolini, v vasi Vrhnika, je ob začetku druge svetovne vojne — kakor v drugih vaseh — italijanska pest, orokavičena z uboji in požigi, pretgrala nit spokojnega življenja. Nastopili so hudi časi boja za obstanek. Tudi vrhnjske žene in dekleta so se odločile, da bodo stopile na borbeno pot. Domovina je klicala na pomoč, pozivala na neizprosni boj z okupatorjem.

Veri Palčič je bilo osemnajst, devetnajst let, ko je od-

šla v partizane. Bilo je spomladi leta 1942. S svojo sestro Francko in bratom Milanom se je priključila Zidanškoveму bataljonu.

»Taktakrat je bila Vera prezrela za svoja leta. Njen mladostni nasmeh je moral miniti že pred mnogimi leti.« je povedala Marija Bavec — Ana Marija, Verina bojna tovarišica.

— Kdaj sta se prvič srečali?

— Na Šentviškogorski planoti. Že ob prvem srečanju sem jo občudovala. Z vso dušo je bila prepričana v zmago. Bila je že »komunistka«.

Taktakrat je bilo Veri Palčič okrog dvajset let... Borba na Golobarju, na velikonočni ponedeljek leta 1943 je bila zanj usodna, usodna tudi za 41 rječ enakih. Dandanes spomenik sredi Rovca nemo pripo-

orožjem in se pripravili na odločilni udar.

Marija Bavec-Ana Marija je povedala:

»Sovražnika se sploh nismo nadejali. Naš drugi bataljon, v katerem je bila tudi Vera Palčič s svojo sestro, je krenil skozi vrzel v italijanskem obroču in za nami, ki nismo ničesar slutili, so se zaprla vrata italijanskega vojnega

roč. Po pripovedovanju borcev so Verino sestro Francko in dekle iz Bovca, Bičeljevo, Italijani po hudi borbi ujeli. Ko je to Vera opazila, je privihrala po grapi navzdol in z ostankom municije ustrelila Francko in Bičeljevo. Nato je sprožila strel tudi vase; medtem ko je klecnila, so jo prereševali rafali italijanskih hitrostrelk.«

— Vera mi je ostala v spominu kot izredno pogumno dekle. Vedno je poudarjala, da bodo žene z revolucijo izvajale svojo uveljavitev. Donekaj ur pred usodno bitko sklicala partijski sestanek. Namesto srečanja z bojnimi tovariši, namesto srečanja, na katerem bi nas skupni cilji še bolj povezali, se je srečala s smrtjo...

— Epilog bitke na Golobarju?

Bilo je na Golobarju

veduše o bitki na Golobarju, kjer sta med 42 borci padli tudi sestri Vera in Francka Palčič. Ime Vere Palčič je postalo simbol slovenske revolucionarne in junakinje.

Nekateri borci se te bitke spominjajo, kot da bi divjala včeraj... Spomladi leta 1943 so se bataljoni za formiranje Gradnikove brigade zadrževali v hribovitem svetu med Kobaridom in Bovecem. Fašisti so množili svoje obrambne posadke in pošiljali v toliminske hribe do zob oborožene ekspedicije, vendar partizanom niso mogli do živga. Končno jim je uspelo, da jim je plačani vohun izdal nameravani premik bataljonov na Golobarplanino. V bovških hribih so zbrali nekaj tisoč vojakov, oboroženih z najmodernejšim

stroja. Ko smo dospeli do nekkih planinskih staj, smo začeli pripravljati tabor. Tovariši Bračič, Cene in Florjan so se zatopili v dokončno proučevanje formiranja bodoče Gradnikove brigade.

Nenadoma je zaropotalo. Italijani so strahovito napadli. Pričeli smo se umikati na bližnje pobočje hriba. Toda Italijani v prvem valu niso imeli sreče. Uspešno smo jim vržali udarce. Bojna sreča se je nagibala zdaj na našo, zdaj na njihovo stran.

— Kako so potekali zadnji trenutki za Vero usodne borbe?

— Tudi zame je bila bitka na pobočju Golobarja najhujša in najtežja v življenju. Med bitko nisva bili z Vero skupaj; borila se je kakih sto metrov

— Zakaj se je Vera odločila za dejanje, ki je mejilo na blazno junaštvo?

— Premnogokrat smo borke izvedele, kaj Italijani počno z ujetimi partizankami. Ob takih priložnostih smo si želele in mislile, da je bolje umreti...

— Kako ste sprejeli novice o Verini junaški smrti?

— Novica o Verini smrti se je bliskovito razširila med borci. Se z večjo zagrenjenostjo, brezmejno opogumljeni, smo se zagnali v boj. Se danes, po dvaindvajsetih letih, se preživeli borci večkrat menimo o Veri, ki je, po besedah Italijanov po bitki, sovrážniku še v zadnjih trenutkih povzročila veike preglavice.

— Kateri spomini vas najbolj vežejo?

— Ob mraku je fašisti občili na pomoč nove enote. Obkoljeni borci smo napadli. Med močnim bombnim jurišem smo prebili obroč. Noč nam je omogočila varen unik. Fašisti so svojo jezo nad neuspehom hoteli znesti nad mrtvimi borci. Kot drva so jih prepeljali v dolino. Na bovškem pokopališču so pustili trupla golobarskih junakov ležati nepokopana več dni. S tem so hoteli zastrašiti revolucionarno prebivalstvo. Toda plamenica upor se je še bolj razplamtela...

Tako je umrla Vera Palčič, tako je umrla njena sestra Francka, tako umrlo bovsko dekle Bičeljeva, ki je padla na svoj prvi dan življenja v partizanih. Italijani so v njenem prsnem žepu našli vstopnico za kino predstavo prejšnjega dne. Tako so umrle premočne slovenske revolucionarke, katerih edini cilj je bil: osvoboditev domovine. Njihove naslednice so se še z večjo vneto lotile izgradnje nove socialistične države in izoblikovale lik borke in ustvarjalke.

Z. C.